

Arte et Marte

MEDDELANDEN FRÅN RIDDARHUSET ÅRGÅNG 75

NR 2. 2021

Innehåll:

NR 2.2021

ARTIKLAR

- Driftiga adelskvinnor i skuggan av kungar
och ämbetsverk....2
- På jakt efter en anfader....6
- Hermelin och Tamm – kärnan i
Fogelstadgruppen....12
- Sophie Adlersparre – i litteraturens,
bildningens och kvinnokampens tjänst....23
- Ny vapensköld i Riddarhusalen....24
- Brand förde riksregalierna till
Riddarhuset....33

INTERVJUER

- Solcellsparken vid skånska slott....16
- Ny gren hittad på urgammal stam....20
- Att vårda Riddarhuspalatset – intendent
Pontus Ragnö intervjuas....35

ALLTID I ARTE ET MARTE

- Ledaren: Stolt som en furu....1
- Meddelanden från Riddarhuset....26
- Stiftelser och stöd: Duktiga stipendiater....36
- Aktuella böcker: Hundar i Gyllenstiernas
fotoalbum....37
- Nytt i biblioteket....39
- Heraldica Varia....46
- Från släktföreningarna....52
- Från sällskapsföreningarna....54
- Information från Riddarhuset i Finland....56
- Legala notiser....58

I DETTA NUMMER

- Medlemsundersökning 2021....32
- Kapitationsavgiften 2021....34
- Adelsmötet – så går det till....40
- Kungörelse för adelsmötet 2022....41
- Genealogica Varia: Ättegren återförd
efter 200 år....42
- Heraldica Curiosa: Vapnen i Adels-
kalendern 2022....44
- Efterlysning....45
- Vår vän Johan Nordenfalk....57

FALKENBERG AF ODENSVIOLM

FRIHERRE 1687 INTROD. 1689

Foto: Gabriel Hildebrand, Riddarhuset.

Vapenskölden för friherrliga ätten Falkenberg af Odensviolm målad av konstnären Leif Ericsson och donerad till Riddarhuset 2021 av Falkenbergska släktföreningen. Läs mer om de donerade vapenplåtarna på sidan 24.

Omslagets framsida: Beskuren detalj från samma vapensköld.

RIDDARHUSET

Ett historiskt arv

Arte et Marte

NR 2. 2021

Ansvarig utgivare
Erik Drakenberg

Redaktör
Louise Ribbing

Redaktionskommitté
Claes Lewenhaupt, Kerstin Wachtmeister,
Rebecka Millhagen Adelswärd, Göran Mörner,
Ulf Gyllenhammar, Oscar Langenskiöld,
Marianne Wiiburg Setterblad

Omslag och grafisk form
Marianne Wiiburg Setterblad

Tryck, upplaga
Åtta.45 Tryckeri AB, 13 500 exemplar

ISSN 0284-1428

*Arte et Marte utkommer med två nummer per år
och skickas till alla ättemedlemshushåll i Norden.
Årsprenumeration kan beställas i webbutiken.*

www.riddarhuset.se
artetmarte@riddarhuset.se

Riddarhuset
BOX 2022
103 11 STOCKHOLM

kansli@riddarhuset.se • tel. 08-723 39 90

Vänligen se riddarhuset.se för aktuell
information om öppettider och evenemang.
Kontakta kansliet för att boka guidad grupp-
visning eller biblioteksbesök.

För kulturprogram se omslagets sida III.

Besöksadress: Riddarhuset, Riddarhustorget 10

Svanenmärkt trycksak, 3041 0001

Stolt som en fura

DET ÄR MED STOR ÖDMJUKHET som vi på kansliet tar del av tackkort från ättemedlemmar som har erhållit understöd eller stipendier från de av Riddarhuset förvaltade stiftelserna. Att se hur detta långsiktiga och viktiga arbete kan leverera medel som underlättar i vardagen för många ättemedlemmar är oerhört glädjande och tillfredsställande. Det är frukten av ett ofta framsynt, alltid långsiktigt och målinriktat, arbete av många generationer av riddarhusdirektioner, kanslipersonal med flera.

I juni var riddarhusdirektionen på domänexkursion. Vi besökte domänerna Fröken E. Pipers donationsfond och Stiftelsen Kammarjunkaren O. G. Paulis donationsfonder i Östergötland. Vi kunde konstatera att skog planteras, gallras och sköts på allra bästa sätt, arrendeavtal tecknas, bergtäkter utvinns och medel placeras i Hercules Investeringsfond där kapitalet ges möjlighet att växa. Det är ett viktigt och väl utfört arbete av domändirektörerna som gör att fler kan få mer i understöd och fler studenter kan erhålla högre stipendier. Därtill kommer allt det arbete som direktionens jurister och kansliets handläggare gör varje år med mottagandet av ansökningar, matchningar mellan sökande och stiftelse, fördelning av medel och så slutligen utbetalning till en ättemedlem. Inte sällan sker detta i nära samarbete med Riddarhusets genealogiska avdelning, för att säkerställa att de sökande har rätt att ta del av stiftelsernas medel.

Det är med andra ord en lång kedja av händelser och beslut, från planteringen av en tallplanta till utdelningen av stipendier till en ung student. Kedjan illustrerar väl det centrala i Riddarhusets verksamhet, att förvalta ett arv för framtida generationer.

Av vår senaste medlemsundersökning framkommer att andelen som är positivt inställd till Riddarhusets verksamhet, har ökat från 70 till 75 procent. Den visar också att just ordet »stipendier« är en av de vanligaste associationerna till Riddarhuset och det säger också en hel del om hur centralt detta arbete är. Jag är stolt och ödmjuk över Riddarhusets uppdrag och att få vara en länk i denna kedja – för nuvarande och framtida generationer. ■

Erik Drakenberg,
riddarhussekreterare

Foto: Helene Pe.

KONTAKTPERSONER

Riddarhussekreterare Erik Drakenberg
Riddarhuskanslist Karin Lilliehöök Kihl 08-723 39 91 (evenemang- och bokningar, kapitationsärenden)
Handläggare Christina Neuman 08-723 39 93 (stipendier och understöd)
Redaktör Louise Ribbing 08-723 39 92 (Arte et Marte, kommunikation)
Riddarhusamanuens Oscar Langenskiöld 08-723 39 97 (kulturprogram, visningar)
Riddarhusintendent Pontus Ragnö 08-723 39 94 (reception, webbutik)
Riddarhusgenealog Magnus Bäckmark 08-48 00 20 31 (genealogi och stamtavlor)
Riddarhusgenealog Göran Mörner 08-723 39 95 (arkiv och samlingar)
Kalenderredaktör Marianne Wiiburg Setterblad 08-723 39 96 (Adelskalendern, leg. notiser)
Genealogisk redaktionssekreterare Madeleine Werner 08-723 39 99 (Adelskalendern och stamtavleprojektet)
Genealog Sophie Celsing Marcetic (stamtavleprojektet)

Driftiga adelskvinnor

i skuggan av kungar och ämbetsverk

Text: Anita Du Rietz, fil. dr, författare till Kvinnors entreprenörskap under 400 år, Dialogos förlag, 2013.

UNDER MEDELTIDEN ÄR kvinnorna relativt jämställda förutom att de på landet får hälften av männens arv. Familjens egendomar ska inte splittras. Vid 1500-talets mitt inleds en ny patrilineär utveckling. Kronan behöver militärer. Män får adliga privilegier. Adligt släktskap räknas endast genom män. Släktnamn går hädanefter via manslinjen.

Gustav Vasa etablerade efter europeiskt mönster ett ärftligt kungadöme. Kronan behövde inte bara rustade ridare utan även lojala statstjänare – och båda föräddes adelskap och/eller förläningar. Skattefriheten som adeln åtnjöt skulle stå i proportion till den rusttjänst de presterade. Men man ålades ändå att betala 10 procent i skatt på inkomster från förläningar.

För att trygga kronan måste betydande släkter bli kungens allierade. Landets län skulle framöver styras och ärvas av betitlade manliga innehavare. Långa krig under 1500-talets andra hälft bidrog till att ett ökat antal adelsänkor kom att inneha cirka 20 procent av den samlade adelsjorden. Tvärt emot den ursprungliga avsikten blev det andra än kronans tjänare som med tiden besatt donationer.

Under 30-åriga kriget ersattes adeln för sina insatser med fler förläningar. Det medförde att motståndet växte mot kronans donationspolitik till frälset. Skattebönderna kände att deras besittningsrätt var hotad och fruktade att skattetrycket skulle öka på deras egna hemman. År 1655 fick riksdagen stöd för en reduktion. När så statens finanser alltmer urholkades beslöts år 1680 att genomföra en omfattande reduktion. Allt fler fruktade att förlora skattefriheten. En av rikets största jordägare, rikskanslern Magnus Gabriel De la Gardie, uppmanade själv förläningsystemet vilket fick till följd att han vid 1680 års förmyndarräfst och reduktion förlorade allt utom Venngarn i Uppland.

EN SOM PÅ NÄRA håll fick uppleva Vasaättens omvälvande tid var Ebba Månsdotter (Lilliehöök) (1529–1609). Fadern Måns Bryntesson (Lilliehöök) ingick i riksrådet och deltog i adelns Västgötauppror mot Gustav Vasa. Han avrättades när dottern var några månader gammal och modern Brita Jönsdotter (Roos af Hjelmsäter) blev änka för andra gången. Förste maken Erik Nilsson (Gyllenstierna)

hade halshuggits vid Stockholms blodbad 1520. Av sin far riddaren av Västmanland hade Brita ärvt stora jordegendomar. Även Britas tredje make, Kristoffer Andersson (Ekeblad av Hedåker) kom i konflikt med kungen och paret flydde till Tyskland där Ebba växte upp. Nu ändrade Gustav Vasa taktik och bad den rika och högättade modern att med sin 19-åriga Ebba komma till Sverige. Här mottogs de av Sten Eriksson (Leijonhufvud) (1518–1568), vars storasyster Margareta var gift med kungen. Bröllop mellan Ebba och Sten firades på Stockholms slott år 1548. I äktenskapet föddes elva barn varav två söner och fem döttrar upplevde vuxen ålder. Vid denna tid började adeln använda sina släktnamn, men Ebba behöll sitt Månsdotter.¹ Nu hade Gustav Vasa kuvat det adliga motståndet och upproren. Flera högättade släkter ingick i det så kallade kungafrändernas led.

År 1561 utnämns maken Sten till friherre vid kung Eriks kröning. Han deltar senare i hertigarnas uppror mot Erik och såras så allvarligt att han avlider 1568. Ebba får som tack för makens insatser det som kungen lovat – en grevlig rang.

Ebba blir 39 år gammal landets första grevinna och kallas därefter Gref Ebba.

Ebba blir 39 år gammal landets första grevinna i vår historia och kallas därefter Gref Ebba. Hon tilldelas ett betydande grevskap i Finland som äldste sonen tar över. Nu framträder hennes driftighet och ekonomiska sinne. Hon betalar av makens stora skulder. Tillgångarna ligger främst i de egendomar hon ärvt av föräldrarna. Resten av sitt liv ägnar hon sig framgångsrikt åt att förvalta och investera i sina gods. Hon är väl insatt i järn- och salpeterframställning och handlar även med spannmål, djur med mera från den arrendeavkastning som kommer från landbornas gårdar. Driftigheten gör att familjen blir alltmer förmögen.

Maria Sofia De la Gardie (1627–1694) bedrev framgångsrik industri- och jordbruksverksamhet på Tyresö. Porträtt av J. H. Elbfas. Nordiska museet.

Foto: Peter Hill, Tekniska Museet.

Ebbas två söner följer med på hertig Karls friarresa år 1579. De betalar frikostigt för sällskapet. Vasaättlingarna har lånat friskt av sin moster och tagit för givet att deras rika släkting ekonomiskt ska bistå dem efter behov. Ebbas bitterhet framskymtar i breven, över kungabarnens ovilja att betala av växande skulder. När sonen Axel lånar ut pengar till kusin Karl får han en stad i pant och kallar sig »pantherre över Jönköping« till Karls förtret. Som läns-herre i Västergötland får Axel se hur hertigens fogde tar hand om de stora inkomsterna från familjens gods. Till slut kräver så Ebba att hertig Karl ska betala alla lån som han och hans bröder fått, med ränta. Som svar får hon ingen inbjudan till kungakröningen år 1604. Sex år senare avlider Ebba 81 år gammal och blir begravd vid sin makes sida i Uppsala domkyrka med ett ståtligt epitafium – inte långt från Gustav Vasa.

GREVINNAN MARIA SOFIA DE LA GARDIE (1627–1694) var dotter till Jakob De la Gardie och Ebba Magnusdotter Brahe. Som 16-åring gifte hon sig med riksrådet Gustaf Gabrielsson Oxenstierna och fick i morgongåva Tyresö slott med industrianläggningar söder om Stockholm. Efter fem års äktenskap blev hon änka med

För detta imperium bygger hon upp en kameral organisation.

två små döttrar vars förmyndare hon förblev.

Från föräldrarna ärvs egendomar i Finland och Livland samt gårdskomplex spridda i fyra landskap. För detta imperium bygger hon upp en kameral organisation. Under Tyresögodset finns en ovanligt god tillgång till vattenkraft i nivåskillnader mellan olika sjöar fram till Östersjön. Ett antal industrier var anlagda som pappersbruk och spannmålskvarn, sågverk, krutkvarn, smedja, tegelslageri samt ett vantmakeri (klädesväveri) med valkkvarn. Verksamheterna utarrenderas till olika mästare. Efter upp- rustning av kopparhammaren utverkar ägarinnan ett eget privilegium/tillstånd från år 1661. Ingen ny hammare får anläggas mot att hon betalar ett arrende till kronan ända in på 1680-talet – samtidigtens aktiva näringspolitik.

Efter 1650 startar Maria Sophia egen utlåningsverksamhet. Hon lånar upp medel mot säkerheter i Palmstruchska

Stångjärn med stämpel från Surahammar. Tre stämplor »SCR«, Sophia Christina Rigeman, med krona över.

banken² och dessa lånas sedan ut till andra. Men betalnings- problem uppstår och banken tar hennes säkerheter i beslag. Genom att satsa i spektakulära projekt som Afrikanska Handelskompaniet med bas på Guldkusten tas nya risker. Europeiska varor ska enligt privilegiet bytas mot guld och elfenben. Planer finns på att inköpta slavar ska bytas mot socker i Amerika. Konflikter och konkurrens från redan eta- blerade holländare och engelsmän stoppar företaget liksom projektet med Västerviks skeppskompani. Ägarna får ingen kompensation för förlusterna. Men hennes export av upp- köpt timmer till Spanien blir desto mer framgångsrikt. Hon etablerar ett brännvinsbränneri 1661 med egen krog.

För att få inspiration åker hon till Amsterdam och Aachen år 1664 och får möjligheter att besöka flera indu- strier. Nu inser hon att ett finansiellt konsortium måste skapas för att modernisera den gamla valkkvarnen på Tyresö. Med hjälp av två borgare bildar hon bolag med privilegium för vantmakeri. Maria Sophia får inkomster genom att hyra ut vattenkraft och byggnader till bolaget och dess främsta kund är kronan. Ett privilegium tillåter henne under tio år att tullfritt importera vitt kläde och sysselsätta färgare på Tyresö. Ett linneväveri etableras med råvara från de baltiska egendomarna. Maria Sophia äger en modebutik och är den första kända ägaren av en mondän boutique.

Andra idéer från utlandsresan är att utvidga Tyresö- verken med ett oljeslageri. Tankarna på att tillverka delft- porslin och vapen får emellertid skrinläggas. Med tiden uppstår svårigheter med energitillgången. Staten visar allt större ovilja att stödja industrier. Hennes investeringar tycks alltmer riskabla då tillverkningen kräver större inves- teringar. Samtidigt föreligger brist på yrkeskunnigt folk inom landet.

Med hjälp av lån förvärvar hon godset Krapperup och köper stenkolsgruvor i Skåne som Tinkarp och Pålsjö. Från 1670 ges hon privilegium att svara för kolleverans till fyrrar i Skåne och på Öland. Garnisonsoldater kommenderas till bruksarbete och traktens bönder svarar för transporter.

Vid reduktionen år 1680 lamslogs hela hennes impe- rium. Modersarvet Ebba Brahes palats borde få behållas, Krapperup var i fara, de baltiska godsens drabbades och själv var hon hårt skuldsatt. Av alla inlagor till reduktionskom- missionen förstär man hur hon stred för företag och

egendomar. In i det sista ville hon få fart på Tyresöverken men Kommerskollegiums stöd uteblev. Bittert konstaterade Maria Sofia De la Gardie att de stora affärssatsningarna varken gett henne eller landet någon framgång. Hon hade inte lönats med tacksamhet utan i stället fått egendomarna konfiskerade. I hopp om att tjäna landet hade även hennes far, bror och make bidragit med betydande insatser utifrån statliga positioner. Utan att nämna det insåg hon troligen orättvisan i att hennes eget livsverk drogs med när brodern, riksrådet Magnus Gabriel avsattes och blev *persona non grata*.

ADELNS INKOMSTER KOM med tiden huvudsakligen från tjänstgöring vid regeringens olika ämbetsverk. Många placerade då sina tillgångar i bergsbruk. Sophia Christina Lilliestierna (1671–1744) föddes i Hannover där fadern Anders Bjugg var diplomat (adlad Lilliestierna 1675). Hon gifte sig 1693 med rådmannen i Riga, Palamedes Rigeman och fick dottern Chatarina Beata. Maken förlorade alla sina egendomar i Livland vid ryska härjningar, blev utnämnd till assessor vid Svea hovrätt och avled strax därefter 1715.

Tre år senare bestämmer hon sig för att förvärva två frälsehemman på vilka Axel Oxenstierna år 1637 låtit uppföra en stångjärnshammare i Sura i Västmanland. Olika ämbetsmän har prövat på ägandet av detta lilla bruk utan framgång. År 1726 får hon en förlikning med ägarens släktingar som avstår från bördsrätten. Året därpå flyttar hon in och börjar upprustningen av bruket med hjälp av en bokhållare, en dräng och fyra pigor. År 1730 är nio anställda – två mäs-

... hon börjar upprustningen av bruket med hjälp av en bokhållare, en dräng och fyra pigor. År 1730 är nio anställda ...

smeder, två mästervänner, två koldrängar, en eldvakt och en snickare/mjöltnare samt bruksinspektorn. Grannarna gör livet surt för Sophia Christina då de själva velat överta bruket.

Problemet är sedan länge att tillgången på kol sinat och skogarna omkring i stort sett blivit skövlade. Hon söker på olika sätt att köpa på sig hemman med tillhörande skogsmark. Bergskollegiet tillstyrker hennes ansökan 1727 men Kammarkollegiet avstyrker och förordar en annan köpare. År 1735 får hon båda kollegiernas godkännande att köpa ett kronohemman med skog. Kronoskatt betalas årligen enligt hammarskatteregleringen (1695) med en procent av smidesrättigheten. För Sura hammare är denna rättighet satt till årligen 620 skeppund.³ Bristen på skog föranleder Bergskollegiet att sätta ned tillverkningsnivån till en fjärdedel, vilket är klart under lönsamhetsnivån för Sura. Översmide beläggs med straffskatt. Hennes motdrag är att inköpa fler skogsegendomar och tillsammans med rätten till köpekol anser hon sig kunna behålla smidesrätten. Men Bergskollegiet

Tyresö slott ur Erik Dahlberghs *Suecia antiqua et hodierna*. KB.

menar att även hennes smidesrätt måste sänkas i nivå med grannbrukens. Näringspolitiken på 1730–1740-talen syftar till att med produktionsrestriktioner hålla uppe priset på järn. Brukspatronerna protesterar förgäves och många småbruk försvinner.

När Sophia Christina avlider ärvs kvarlåtenskapen av dottern Chatarina Beata Rigeman. År 1746 säljs Sura till Skultuna Messingsbruk. Suras skogar är en eftertraktad tillgång. De båda bruken drivs tillsammans fram till 1845 då guldsmeden Adolf Zethelius köper ut järnbruket. År 1872 övergår verksamheten till Surahammars Bruks AB. Därefter expanderar företaget, som i dag är Skandinavien's enda tillverkare av elektroplåt med en årsproduktion på 70 000 ton – allt tack vare Sophia Christina Lilliestiernas idoga företagande. ■

Noter

¹ De äldre namnformerna kallas patronymikon (fadersnamn) och är ett tillnamn som har bildats av faderns förnamn, med tillägget -son, för att markera vem en persons far är. Namn som bildats på samma sätt av moderns namn med tillägget -dotter kallas metronymikon.

² Stockholm Banco var Sveriges första bank, grundad 1656 av livländaren Johan Palmstruch med Karl X Gustavs tillstånd.

³ Nära 105 ton då 1 skeppund motsvarar ca 170 kg. För denna smidesrättighet betalade hon drygt 1 ton stångjärn i skatt till kronan.

Referenser:

Andersson, Gunilla: *Sophia Christina Lilliestierna på Sura bruk. Framtidsstro*, Årsbok 77 från Västmanlands Fornminnes-förening och Läns museum, 2001.

Björkman, Gun: *Maria Sophia De la Gardie: kvinna i stormaktstiden*. Gyllenstiernska Krapperupsstiftelsen, Nyhamnsläge, 1994.
Eriksson, Bo: *Svenska adelns historia*. Norstedts, Stockholm, 2011.
Fries, Ellen: *Teckningar ur svenska adelns familjeliv*. P.A. Norstedt & söners förlag, Stockholm, 1994.

Westerlund, Kerstin: *Kvinnliga brukspatroner*. Tekniska museet, Stockholm, 2004.

På jakt

efter en anfader

Text: Christina von Arbin, arkitekt, tidigare överintendent och chef för Statens försvarshistoriska museer.

NÄR JAG BLEV CHEF för Statens försvarshistoriska museer fann jag i mitt tjänsterum ett rokokosammanträdesbord, som omedelbart väckte min nyfikenhet. Det visade sig vara deponerat av Fortifikationen och plötsligt insåg jag att jag satt vid samma bord som min farfars farfars far gjort för mer än 200 år sedan. Generallöjtnanten Axel Magnus von Arbin var nämligen generalkvartermästare och direktör för Fortifikationen 1773–1784 och detta bord måste då varit hans. Min nyfikenhet var väckt och sedan dess arbetar jag mig bit för bit framåt i jakt på ledtrådar med målet att skriva hans biografi.

I Krigsarkivet finns rikligt med arkivalier att utgå ifrån. Men upptäckt efter upptäckt i andra arkiv, på antikvariat, i samtal, via Wikipedia och i litteratur från tiden har ideligen överraskat mig och lett till nya spår. Slumpvis fann jag ett okänt familjearkiv om sju välfyllda kapslar deponerat på

Landsarkivet i Vadstena. I Kungl. Patriotiska Sällskapets arkiv hittade jag ett tävlingsbidrag om jämbördighet vid tjänstetillsättningar där hans resonemang tycks helt i linje med dagens tankar och idéer. Via kyrkböckernas noteringar av faddrar till hans barn kunde jag få en bild av släkt- och vänkrets. Allt bredare fortsätter jag att ringa in hans person.

Vem var han? Varför ägna år åt att framkalla hans liv och gärning ur gömmorna? Det är inte primärt släkthistoria som varit min drivkraft utan fascinationen över ett livsöde i händelsernas centrum i frihetstidens politiska turbulens, på en mellannivå i samhällets övre skikt. En förfader med i princip samma yrkestillhörighet som min egen – arkitektens, sedermera byråkratens i statens tjänst – men samtidigt med yrkesidentitet som officer. Adlad för sina förtjänster i yrket, är han en sann representant för upplysningstidens nyttofilosofi, där kompetens och kunskap premierades före börd, men adelskap ändå krävdes för att nå de högsta ämbetena. Ledamot av Kungliga Vetenskapsakademien liksom av Kungliga Patriotiska Sällskapet. En skrivande person som behärskade såväl tyska som franska och latin och av vars hand det finns inte mindre än sex tryckta skrifter.

ALLT TYCKTES I MIN föreställningsvärld lovande och ljus för en man i hans ställning till den dag då jag i Svea hovrätt bland adliga bouppteckningar upptäckte att han i princip var skuldsatt upp över öronen och efterlämnade hustru och fem minderåriga barn. Jag insåg att levnadsvillkoren för en officer utan egen förmögenhet var en ytterst osäker tillvaro även högt upp i hierarkin. När jag så i det nyfunna familjearkivet fann hans underdåniga ansökan om pension upptäckte jag att han begärt avsked just för att han inte förmådde leva på den nivå som hans ställning krävde. Jag fann också att i stort sett samtliga generalskollegor med Axel von Fersen d.ä. i spetsen skyndat till hans bistånd med årliga personliga ekonomiska bidrag administrerade av hans tidigare adjutant. Nya perspektiv på Axel Magnus tonade

Till vänster: Christina von Arbin.

Till höger: Ett vackert skrivbord på det nya tjänsterummet hade 200 år tidigare använts av Christina von Arbins förfader Axel Magnus.

Foto: Jens Sunesson.

Foto: Anton Svedberg, Artnemuseum.

GENERAL

eför
Kongl. Svenska
Majestäts och Rikets
Höghet med den Svenska
Generalens öfverfö.
Herr Baron von La
Graves
Commander af Gener.
Svenska
Herr N

Carl M. W. H. W. H.

fram; en man vars gärning och egenskaper varit så uppskattade att officerseliten mangrant samlade sig till hans stöd.

En förtjent Man, rättmätigt uphöjd till Ära, men ännu af lyckan icke räddad utur en trång utsikt, ... så mycket mera ömmande..., som et sådant öde inträffar vid den höga ålder, hvilken borde njuta åtminstone någon frukt af et redligt bemödande och all sin tids uppoffrande för Wetenskaper och för Fädernesland. Hwad kan då wara angenämare, hwad kan vara wärdigare för spetsen af Generalitetet, än at se en af sina Medlemmar någorlunda understödd? Undertecknade hafva för den skull både af aktning och wänskap utfäst sig... at... årligen...

... Stockholm den 26 November 1786, Axel von Fersen

HAN FÖDDES PÅ fortifikationsbostället Ilända på Svartsjölandet 1717. Den svenska stormaktstiden var på upphällningen och det karolinska enväldet övergick i frihetstiden med försvagad kungamakt, maktkamp inom adeln och en växande kategori medborgare med kapital, kunskap och karriärhunger men utan hemortsrätt i ståndssamhällets givna klasstruktur av adel, präster, borgare och bönder. Riket var fattigt och försvagat, beroende av allianser med konkurrerande europeiska stormakter, men samtidigt lurade revanschlustan under ytan. Rikets försvarsduglighet mot yttre angrepp var en politisk nödvändighet och översyn av befintliga befästningar och försvarsverk samt planering och byggande av nya präglade de militära strategierna. Fortifikationen hade en given och viktig roll. Det var den världen han föddes in i och som kom att bli hans för resten av livet. Han var barnbarn till Erik Dahlberghs närmaste man Jöran Blåman/Blomhielm; som hans far Nils Arbin i sin tur efterträdde på posten som kamrerare vid Fortifikationen; en värld med ämbetsmannastatus, där egna ekonomiska tillgångar dock saknades och statens skrala finanser gjorde tillvaron oförutsägbar. Det var mer regel än undantag att man trots befördran fick kvarstå i lägre lönegrad i årtal. Symptomatiskt är att denne officer först vid 54 års ålder ansåg sig ha uppnått en ställning och ekonomi säker nog för att våga gifta sig och bilda familj.

HAN BÖRJADE VID 14 års ålder som volontär vid Fortifikationen och deltog i två krig. 1741–1744 som ung löjtnant i Hattarnas revanschkrig och ett drygt decennium senare 1757–1762 som major och erfaren fortifikationsofficer i Pommerska kriget och det var här, i ofta mycket osäkra lägen, som hans kompetens, oräddhet, uppfinningsriktighet och tekniska skicklighet kom till sin rätt. En av hans bestående insatser är karteringen av Pommern och hans nydanande utveckling av en fältanpassad karteringsmetodik.

Axel M. Arbin: Karta över Ställningar och Rörelser under Sommarfälttåget i Pommern 1760. Krigsarkivet. Sveriges krig 16:230 a.

Foto: Jens Sjunnesson.

Axel Magnus von Arbin (1717–1791). Porträtt i privat ägo.

Han lade här också fram ett förslag till organisation av en »Svensk Ingenjörskorps uti Fäldt« och adlades för sina insatser samma år.

Han var en kompetent konstruktör och hade visat framfötterna som lärare redan på 1740-talet. Den vid Riksdagen 1746 beslutade förstärkningen av försvaret kom därefter att sysselsätta honom i nära tio år. Han inledde med att i Landskrona i uruselt väder stå till midjan i vatten vecka ut och vecka in för att finna lämpligt läge för fästningen Gråen. Han var arbetsledare för fästningsbygget, lade fram en ny stadsplan och såg till att utbilda hantverkare i nya tekniker. Han skickades också under detta arbete till Holland för att skaffa erfarenhet av byggande i vatten och sand.

Det var således en ärrad krigsman och erfaren arkitekt/ingenjör/lantmätare och »trängofficer« som 1773 tillträdde tjänsten som generalkvartermästare och direktör för Fortifikationen. Därtill var han en nygift man som just fått sitt första barn. Han var preses i Vetenskapsakademien och ledamot av det nystartade Kungliga Patriotiska Sällskapet – en väletablerad och allmänt aktad man. Elva år senare, skriver han till kungen och begär avsked från den tjänst han inte längre anser sig ha råd att upprätthålla. Alltså ett ganska dystert slut men ett engagerande livsöde och tidsdokument att gräva vidare i.

SÖKANDET OCH SKRIVANDET fortgår och min nyfikenhet är fortsatt stor. Det visar sig till min förtjusning att information kan ta sig fram på oanade vägar, till exempel

via något någon sagt när mitt skrivande kommit på tal. Just på den vägen fick jag kännedom om en generalplan av Axel Magnus hand för Wanås slott i Skåne som fick mitt arkitektthjärta att ta ett extra skutt. Här fanns helt oväntat – fjärran från militär disciplin och fästningsbyggande – en plan som andas en frisk syn på naturen och landskapets värden försedd med en förtjusande dedikation till den nyblivna ägarinnan Bethy Jennings-Hamilton. Denna generalplan som legat gömd under en sophög och kommit fram av en slump gav mig oväntat helt nya perspektiv på min anfader som tidsmedveten arkitekt och värtalig sällskapsmänniska. Kanske kan jag via denna artikel locka fram ytterligare okänt material ur privata gårdsarkiv? ■

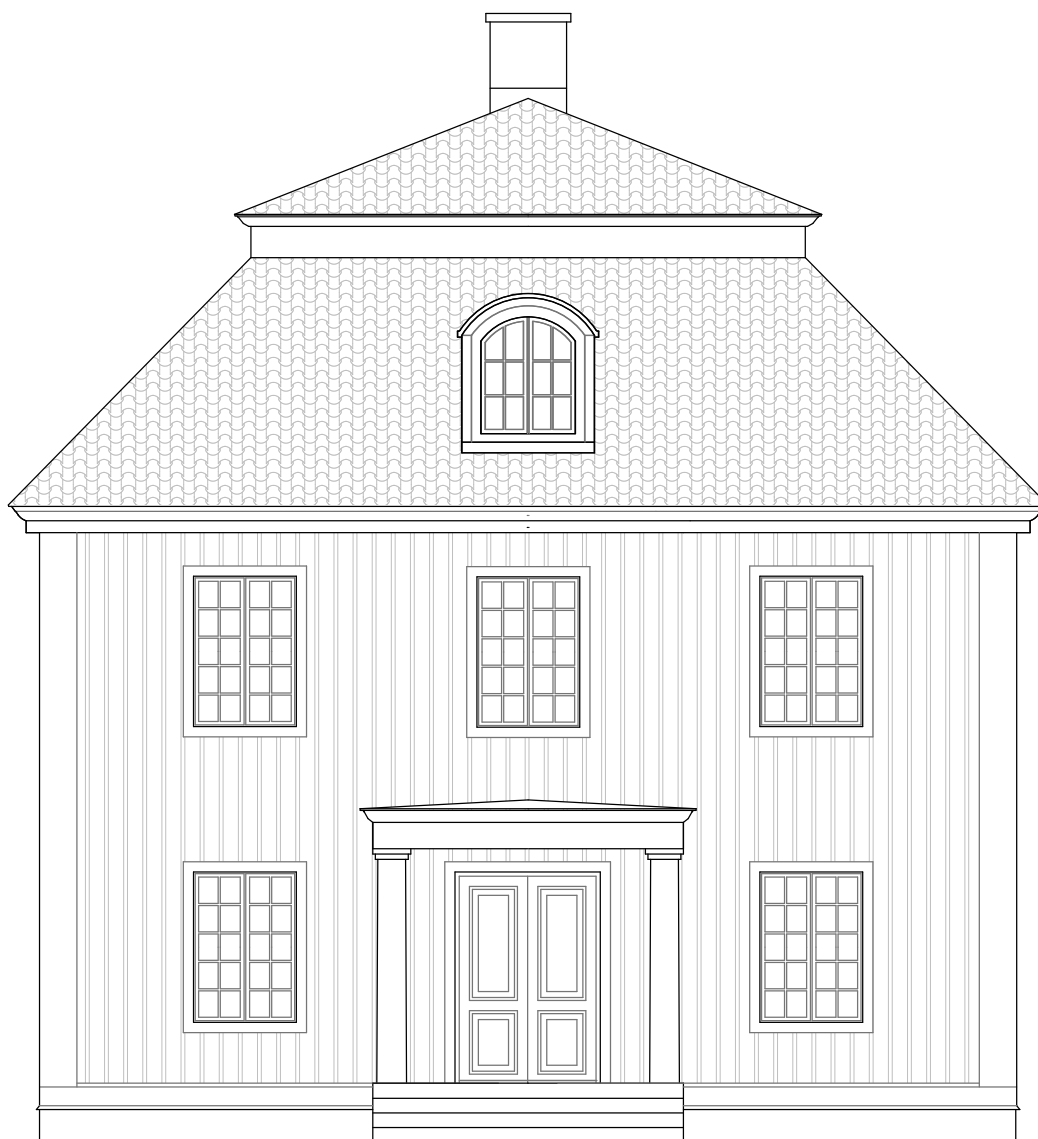
Efterlysning

Det finns en kort notering i Axel Magnus minnesanteckningar om ett halvårs tjänstledighet för ett privat byggprojekt i Sörmland 1746. Uppgift om var och för vem saknas. Kan det vara så lyckligt att någon som läser detta blir nyfiken nog att börja rota i det egna gårdsarkivet? Så spännande det vore!

Kontakta mig via redaktionen:
arteetmarte@riddarhuset.se

Foto: Wanås.

Ädelhus

www.adelhus.se 0705-98 00 00

Hermelin och Tamm

kärnan i Fogelstadgruppen

Text: Ulrika Knutson, journalist och författare.

I ÅR FYLLER DEN svenska demokratin hundra år. Det var i september 1921 som även kvinnor kunde rösta till riksdagen, och kvinnor för första gången kunde väljas in i parlamentet. Godsägaren Elisabeth Tamm på Fogelstad var en av de första fem kvinnorna i riksdagen.

Fröken Tamm var en kvinna »ur de högsta kretsar, som rådde om gods och gull och ändå ställer sig på en nästan radikalare sida än vi själva«. Så beskrivs hon av författaren Moa Martinson, själv syndikalist.

Elisabeth Tamm var liberal och en verkligt radikal röst i samtiden. Att kvinnorna fått rösträtt var för henne varken ett självändamål eller ett slutmål. Ambitionen var att kvinnors erfarenheter verkligen skulle genomsyra politiken. Det var kanske en utopi, men en spännande och utmanande tanke.

Några år senare startade hon *Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad*. En unik plats för folkbildning. Unik inte bara för Sverige, utan faktiskt i världen.

Till Fogelstad välkomnades kvinnor från alla håll, för kurser i medborgarskap. De hade olika klassbakgrund och bildningsnivå: akademiker och lärarinnor, socialarbetare och författare, hemmafruar och industriarbeterskor.

Bakom skolan stod den så kallade Fogelstadgruppen. Förutom Elisabeth själv bestod den av Kerstin Hesselgren, också hon invald i riksdagen 1921, författaren Elin Wägner, läkaren Ada Nilsson och rektorn Honorine Hermelin. De var alla radikala liberaler, som förenades av sitt intresse för fredsfrågan, frisinne, feminism, sociala reformer och befolkningsfrågan. Elin Wägner och Elisabeth Tamm brann också för miljöfrågor och ekologisk odling.

De offrade sin bekvämlighet och sina pengar på det moderna genombrottet, på kvinnokampen och den knoppande demokratin. De var före sin tid, men också efter sin tid. De stod med ena benet i artonhundratalets bildning och idealism, de gillade högstämda ord och pampiga dikter. Allihop var tokiga i Heidenstam.

På kurserna på Fogelstad var det högt i tak, allas röster fick höras, från höger till vänster. Detta var ovanligt i mellankrigstidens Sverige, och Fogelstad var en unik samtalsplats i sin tid. Det sades att man fick söka sig till demokratiska kretsar i New York för att hitta något liknande!

Rektor för Kvinnliga medborgarskolan var i trettio år Elisabeths nära väninna, Honorine Hermelin.

Både Elisabeth Tamm och Honorine Hermelin var stora faders små döttrar – i många släktled. Men demokratin århundrade har spritt nytt ljus över de små döttrarnas verk, och finner det stort. Faktum är att både Elisabeth Tamm och Honorine Hermelin var med om att förlösa den svenska demokratin.

Utan Elisabeth Tamm hade det aldrig blivit någon kvinnlig medborgarskola på Fogelstad. Det var hon som hade lidelsen, pengarna och kontakterna.

Det finns ett ungdomsporträtt av Elisabeth Tamm till häst. Där sitter ju Strindbergs Fröken Julie! Rak i ryggen, ridspö i hand. Men betjänten Jean hade nog tänkt sig för två gånger innan han gjort en framstöt. Elisabeth var sträng. Dessutom föredrog hon kvinnligt sällskap. Men precis som fröken Julie måste hon ha slitits mellan sitt arv och den moderna tidens krav.

Hennes far, godsägaren Carl August Tamm på Fogelstad i Julita socken i Södermanland, var inte greve, men väl ryttmästare, precis som Fröken Julies pappa. Han var aktiv kommunalpolitiker för högern. Deras släkting, den kände Hugo Tamm på Fånö, blev 1907 partiledare för det nybildade Allmänna valmansförbundet, föregångare till moderaterna. Hugo Tamm var även ledande i Federationen, rörelsen som bekämpade prostitution och osedlighet.

Elisabeth ärvde fädernas intresse för politik. I sin ungdom var hon konservativ, men blev med åren allt mer liberal. När hon som fredsaktivist långt senare engagerade sig för Kvinnornas Demokratiska Världsförbund, som var dominerat av Sovjet, skälldes hon för kommunist. Men Eskilstuna-Kurirens reporter förklarar lugnande i en artikel att fröken Tamm nog ändå inte kommer att förvandla Fogelstad till kolchos.

Som ensam ägare till Fogelstad efter pappans död blev Elisabeth en driftig och originell godsägare. Hon var inte minst pionjär i synen på miljön. Precis som Elin Wägner menade hon att utsugningen av jorden och människan var samma sak. 1940 gav Wägner och Tamm ut en gemensam pamflett med den talande titeln *Fred med jorden*.

Ryttmästarens dotter Elisabeth Tamm till häst.

Elisabeth Tamm ansåg att jordbruk var en sysselsättning som lämpade sig väl för kvinnor. Hon hade alltid en kvinnlig ladugårdsförman och kvinnlig ladugårdspersonal, något som de sörmländska storbönderna skakade på huvudet åt.

Förståelsen för Elisabeth Tamms idéer kring ekologiskt jordbruk och skonsamma metoder var inte heller stor. På fyrtiotalet betraktades hon som gammaldags när hon föredrog hästar framför traktorer, avstod från konstgödsel och lät korna gå ute en stor del av året. Kvinnorna arbetade i jordbruket, men inomhus föredrog fröken Tamm manlig upppassning. Detta sågs som upp- och nedvända världen.

Hela livet var hon aktiv i kommunalpolitiken, men i riksdagen stannade hon bara en mandatperiod. Hon miss-tröstade om kvinnornas möjlighet att färga arbetet:

»Politiken är ett spel, avskuret från det verkliga livet« sa hon i ett tal 1926.

»Politiken har alltid varit ohederlig, jag menar i den bemärkelsen att det ansetts som en fosterländsk gärning

att använda vilka medel som helst för att främja vad man ansåg rätt.«

Men även om hon misstrodde partipolitiken förblev hon en passionerat politisk människa. Trots sjuklighet och klena nerver gav hon aldrig upp.

Under andra världskriget gav hon flyktingar en fristad på Fogelstad. Regeringens försiktiga hållning gentemot Tyskland upprörde Elisabeth Tamm djupt. Precis som hela Fogelstadgruppen är hon en hård kritiker av permittenttrafiken. Hon skriver i sin dagbok:

Det är en skam som blir tyngre och tyngre för var dag. Var stund. Nattsvart mörker! Sätta till det nesligaste av allt! Ingen utväg! ...sålda till Tyskland. Jag har bland de nesligaste av yrken, att föda tysken, att nära kriget, att öka möjligheterna för dödens och ondskans seger.

Honorine Hermelin var »lång, mörk och mager med en intensiv utstrålning.«

HONORINE HERMELIN KOM till Fogelstad 1918, för att leda ett projekt med nödhjälpsarbete åt unga arbetarkvinnor. Hon var då nybliven lärare. Många föll för Honorines charm, Elisabeth Tamm var inget undantag. Hon var lång, mörk och mager, med en intensiv utstrålning. Barbro Alving beskrev henne en gång som »en asketisk munk«.

Fogelstad skulle prägla och förändra tusentals kvinnors liv, men ingens så genomgripande som Honorine Hermelins. Där skulle hon få sitt andra hem, och stanna livet ut, med kortare avbrott, för resor och ett kort äktenskap. Men hon skulle alltid återvända, och till slut, vid 91 års ålder, få sin viloplats vid Elisabeths sida, på Julita kyrkogård.

Elisabeth Tamm och Honorine Hermelin kom från likartad aristokratisk miljö, men från skilda psykologiska klimat. Honorine Hermelin växte upp i en stor familj, med många syskon, där man odlade kulturella intressen, språk och musik, lekte sig igenom sommarloven och diskuterade om kvällarna. Hon föddes 1886 på Ulfåsa i Östergötland — en gång den heliga Birgittas hem. Det glada umgänget med släktingar och en stor syskonskara var vad hon mest skulle komma att sakna på Fogelstad, särskilt vid jultid, när det inte pågick några kurser. Honorine konstaterade bekymrat

att »fröken Tamm var så ensam«.

Fadern Joseph Hermelin var nykterhetskämpe, blåbandist och folktalare. När dottern utvecklade sina retoriska talanger sa pappan att »Du ska inte vara högfärdig över att du kan hålla föredrag, lilla Ine, för det har du ärvt av mig!«

Själv påstod Honorine att hon slipade sin radikalism i samspråk med sin konservative far.

Honorine hade tidigt sinne för sociala orättvisor. Hennes bästa vän under skoltiden var den blivande poeten Harriet Löwenhjelm. Om de två vännerna skriver deras skolkamrat författaren Elsa Björkman-Goldschmidt:

Honorine Hermelins vägar ledde ut till människor i kast med radikala samhällsproblem i deciderat demokratisk anda, under det att Harriets snarare ledde från de många till några få, 'som kunde fatta och förstå', i aristokratisk avskildhet.

Som rektor för Kvinnliga medborgarskolan, mellan 1925 och 1954, gjorde Honorine ett djupt intryck på alla sina kursdeltagare. Hon hade en mycket modern syn på pedagogik. Medborgarskolan inte bara undervisade om demokrati, utan bedrev demokratisk praktik. Snarare än att portionera ut

korrekta politiska värderingar, förmedlade Honorine Hermelin redskapen för god åsiktsbildning. Honorine Hermelin hade en grön stol, som blivit berömd. I den stolen fick varje kursdeltagare sitta och berätta om sina erfarenheter med egna ord. Honorine Hermelins beskrivning av metoden är poetisk: »Låt oss berätta våra sannsagor för varandra, så att våra hjärtan vidgas.« Detta är essensen av demokrati för Honorine Hermelin. Att berätta och lyssna och dela erfarenheter med andra.

Författaren Moa Martinson, som imponerats av Elisabeth Tamm, var själv kursdeltagare på Fogelstad. Så här skrev hon långt senare:

Vid Fogelstad togs nya skikt av min hjärna i bruk. Det fanns luckor i min bildning, men det fanns brister i de bildades vetande också, vad gällde samhället i stort och anonymt folk – så det jämnade ut sig.

Det hände ibland att Honorine Hermelin satte sig vid flygeln och klämde i med – Internationalen.

Författaren Herta Wirén berättar att:

Rektorn, den partilösa, förmådde dem att känna att de inte bara var vänster och höger utan människor som led med alla pinade, förtryckta och torterade kvinnor och

män i hela världen och det var alldeles naturligt, när hon satte sig vid flygeln och spelade Internationalen, att alla reste sig och sjöng med. Många hade aldrig förr sjungit den sången och aldrig drömt om att göra det.

»Internationalen«, Beethovens »Hymn till glädjen« eller Heidenstams och Stenhammars »Sverige«, Honorine Hermelin hyllade många stämmor, lät många röster brytas och många sånger höras. Så länge de hade någon resonans i »storsjälens« var hon nöjd. ■

Läs mer om Elisabeth Tamm och Honorine Hermelin och Fogelstad i Ulrika Knutsons bok *Kvinnor på gränsen till genombrott, som nu finns i en ny pocketutgåva.*

Referenser:

Björkman-Goldschmidt, Elsa: *Fogelstad. Berättelsen om en skola*, Stockholm, 1956.

Björkman-Goldschmidt, Elsa: *Harriet Löwenhjelm*, Stockholm, 1967 (1947).

Levin, Hjärdis: *En radikal herrgårdsfröken, Elisabeth Tamm på Fogelstad*, Stockholm, 2003.

Lindberg, Berit: *Kvinnor – vakna, våga! En studie kring pedagogen och samhällsvisionären Honorine Hermelin Grönbech*, Lund, 2000.

KONSTEN ATT SKAPA EN HÅLLBAR OCH VACKER MILJÖ

SVERIGES FÖRSTA KLASSISKA LADDSTOLPE I GJUTJÄRN

JOM är ett familjeägt bolag och utvecklar produkter som klarar väder och vind och som står stadigt över flera generationer.
En eller fyra laddkontakter, med eller utan belysning samt valfri teknik integreras i detta beständiga skal.

Hör av er så berättar vi mer.
info@jom.se eller jom.se
08- 687 00 10

JOM
Järn i Offentlig Miljö

Solcellsparker

vid skånska slott

Text: Fabian af Petersens, frilansskribent.

SKÅNSKA SLOTT OCH SOLCELLSPARKER?

Kombinationen låter ovanlig men har framtiden för sig. Dagens godsägare är miljömedvetna. Samtidigt tar solenergin steget fram som stabil ny inkomstkälla.

Wanås gods i nordöstra Skåne är platsen för en av Sveriges största satsningar på solcellsparker. I dag är egendomen mest känd för sin internationellt uppmärksammade skulpturpark, men vid sidan av skogen och jordbruket driver godset också hotell- och restaurangverksamhet, jakt och fastighetsförvaltning.

Sedan 1400-talets första hälft har Wanås tillhört ätterna Brahe, Ramel, Hamilton – och, från början av 1800-talet, Wachtmeister. Nuvarande innehavaren är Baltzar Wachtmeister, gift med Kristina, den åttonde generationen i

Baltzars familj på godset. De har tidigare bott i Paris, New York och Stockholm. 2013 flyttade familjen till Wanås. Baltzar driver godset och Kristina Wanås Restaurant Hotel.

Den planerade solcellsparken på Wanås omfattar hela 50 hektar. 90 000 paneler ska monteras på stativ och vinklas mot söder. Den höjda placeringen gör att får kan beta bland ängsblommor på marken under panelerna. En idyllisk bild, men fullt förenlig med modern energiproduktion. Baltzar Wachtmeister gillar satsningen, den hänger väl ihop med Wanås klimat- och miljövänliga profil. De har dessutom lång erfarenhet av grön energi.

– Vi producerade vattenkraft och eldade med flis från skogen långt innan vi fick det här erbjudandet från operatören. Och på taken till kostallarna hade vi redan en egen solcellsanläggning på 1500 kvm solpaneler.

I FALLET WANÅS heter operatören Alight. Företaget ansvarar för hela processen, inklusive nödvändiga tillstånd, installation och drift. Just nu är man inne i tillståndsfasen, bland annat en miljökonsekvensbeskrivning. Den innehåller även samråd med grannar och andra intressenter.

En stor fördel i Wanås fall är närheten till vattenkraften och ställverket i tätorten Knislinge. Via kraftledning kan den närproducerade energin (35 MW/år, förbrukningen hos 7 000 normalvillor) slussas direkt till slutkunder via en ny transformatorstation, byggd av E.on.

När Alight undersöker om ett visst område är lämpligt för solcellsparker finns en rad faktorer att ta hänsyn till. Marken ska inte vara den bästa för jordbruk, den bör vara platt och inte innehålla fornlämningar. På Wanås påbörjas en arkeologisk utredning under 2021.

– Ett fast arrende över lång tid ger en säker intäkt på de här ytorna. Inkomster som jordbruket inte kan garantera när både vädret och priserna skiftar, konstaterar Baltzar Wachtmeister.

Han återkommer till godsets klimatprofil som alltså inte är någon nyhet på den traditionsrika egendomen:

Baltzar Wachtmeister driver Wanås i Skåne, ett gods med klimat- och miljövänlig profil.

Foto: Mikael Persson.

Wanås slott är ursprungligen från 1400-talet. Här finns i dag en välkänd skulpturpark – och snart en solcellspark.

– Skogsmarken har vi skött enligt uthålliga principer i generationer och skogarna är miljöcertifierade sedan mer än tjugo år. Kött- och mjölkproduktionen liksom jordbruket drivs enligt KRAV:s normer.

Beräkningar av Wanås klimatavtryck visar att godset är CO₂-negativt.

Beräkningar av Wanås klimatavtryck visar att godset är CO₂-negativt. Skogen och vallodlingen binder mer koldioxid än det samlade utsläppet från de övriga verksamheterna, bland annat runt 1 000 nötkreatur. Huvudprodukterna är ekomjolk och nötkött, KRAV-spannmål och rotfrukter.

Under de senaste tjugo åren har femton dammar anlagts för att främja viltet och den biologiska mångfalden på Wanås.

– Jag är stolt över att Wanås är en av EU:s certifierade så kallade Wildlife Estates. Det innebär att vi tillsammans med andra aktörer är engagerade i att bevara mångfalden av arter på våra ägor, säger Baltzar Wachtmeister.

LÄNGRE SÖDERUT I Skåne, i trakten av Skurup, ligger Näsbyholm. Slottet har anor från slutet av 1400-talet och ligger naturskönt vid Näsbyholmssjön. Nuvarande ägaren Carl-Fredrik von Blixen-Finecke har också satsat på ett arrendeavtal med Alight, och här har arbetena på den drygt 30 hektar stora solcellsparken redan kommit i gång. Stängsel runt området har satts upp, vägar har dragits fram och elkablar grävts ned.

– Alights erbjudande kom lägligt i tiden för oss. Sommaren 2018 var väldigt torr, skörden slog fel och vi såg oss om efter alternativa inkomstkällor. Alight kontaktade oss strax efter och vi fick ett attraktivt arrende, säger Carl-Fredrik.

TRE STORA KRAFTLEDNINGAR går över området på Näsbyholms ägor där solcellsparken ska ligga. Det gör marken svårbrukad, bland annat har man tvingats sicksacka med maskinerna runt kraftledningarnas stolpar.

Carl-Fredrik von Blixen-Finecke tycker att det är spännande med den gröna revolutionen.

– Det ligger en dubbel vinst i att göra något som både är bra för miljön och som ger en högre avkastning än om vi brukade marken.

WILHELM LÖWENHIELM ÄR en av grundarna till Alight. Prisfallet på solceller har öppnat för något av en guldrush på marknaden och många företag slåss om intäkterna.

– Det som skiljer oss från andra aktörer är att vi står för hela kedjan – från markanskaffning och tillstånd till finansiering, kundanskaffning, byggnation och drift, säger Wilhelm Löwenhielm.

Det innebär att stora markägare som Wanås kan arrendera ut områden till ett stabilt arrende. Intäkterna från jordbruk på samma yta hade varit både lägre och mindre förutsebara. Det pågår en löpande teknikutveckling inom solcellspaneler, men enligt Wilhelm Löwenhielm är inga dramatiska förändringar på gång:

– Jag tror inte på några stora tekniksprång inom solceller. Det handlar om små förbättringar så att panelerna blir mer robusta, effektiva och billiga.

Till skillnad från vad många tror är storskalig solenergi konkurrenskraftig i Sverige i dag och på väg att bli det billigaste energislaget över hela världen, säger Wilhelm Löwenhielm.

– Utmaningen att solpaneler bara producerar el när solen lyser är på väg att lösas med hjälp av batterilagring, avslutar han. ■

Foto: Alight.

Solcellsparkar

Solcellsparkar i Sverige har funnits i cirka 10 år. Idag finns runt 20 parker med en effekt på över 1 megawatt, och siffran stiger.

Priset på solsystem faller. En rad projektörer har etablerat sig på den svenska marknaden, bland annat Svea Solar, E.on, Solkompaniet, EnergiEngagemang och Alight.

År 2020 uppgick den installerade effekten för nätanslutna solcellsanläggningar i Sverige till över 1 gigawatt. Det motsvarar den årliga elförbrukningen i Lunds kommun.

De tre största solcellsparkerna i Sverige finns i: Strängnäs (14 MW, under uppbyggnad till 20 MW), Linköping (12 MW) och Sjöbo (5,8 MW).

Till vänster: Wilhelm Löwenhielm är en av grundarna av Alight.

Nedan: En av de större solcellsparkerna i Sverige ligger utmed motorvägen utanför Linköping. Löpande teknikutveckling har lett till bättre och billigare paneler och enligt Wilhelm Löwenhielm är storskalig solenergi på väg att bli det billigaste energislaget över hela världen. För stora markägare kan solcellsparkar ge en bra arrendeinkomst på annars obrukbar mark.

Foto: Alight.

Vad är viktigt inför Din familjs arvsplanering?

Arvs- och gåvoskatter har visserligen avskaffats, men det finns många andra aspekter att fundera kring när succession i familjen ska planeras.

von Euler & Partners har lång erfarenhet av att hjälpa familjer, företag och stiftelser över flera generationer med heltäckande finansiell och juridisk rådgivning.

Välkommen att kontakta oss för mer information.

Peder Kruse
Founding Partner

Direkt +46 8 545 800 20
Mobil +46 70 878 74 11
peder@voneulerpartners.se

Jens Bruneheim
Financial Advisor, Partner

Direkt +46 8 545 800 70
Mobil +46 72 246 13 29
jens@voneulerpartners.se

Ny gren hittad

på urgammal stam

Text: Thorsten Sandberg, frilansskribent.

PRIPPEBO SOLDATTORP I Södra Hestra församling i Jönköpings län en dag i mitten av februari 1840. En son hade kommit till världen och döptes till Olof. Fadern var knekten Johan Daniel Ros. Olof blev så småningom hemmansägare, och gick under namnet Olof Johansson.

Vid 45 års ålder fick Olof sonen Karl som kallade sig Olsson. Karl Olsson fick fyra barn. När han var 23 år föddes sonen Henrik, som även han kallade sig Olsson. Nu var efternamnet etablerat.

När Henrik Olsson var 32 år fick han sonen Hubert, född 1940. Denne blev far till Christel Olsson, född 1969 – sedan 1993 gift Trupp – och Robert Ohlsson, född 1971.

Parafrasen på kapitlet om Adams släkt i Första Mosebok ger en vink om ätten Roos af Hjelmsäters sjunde gren. Den gren som upptäcktes och säkerställdes 2015 av förre riddarhusgenealogen Per Nordenvall och som började med Olof Johansson.

Med dennes söner Johan, Gustaf och Karl delade sig grenen i tre utlöpare och det är den tredje – i senaste Adelskalendern betecknad C – syskonen Christel och Robert tillhör.

Mer längre fram om Christels reaktioner och funderingar kring det överraskande beskedet att hon tillhör en av de allra äldsta adliga ätterna i landet. Men först, vad har upptäckaren att förtälja?

Prippebo soldattorp där Olof Johansson föddes 1840. Han blev stamfader för den nyupptäckta sjunde grenen av ätten Roos af Hjelmsäter.

Foto: Maria Axelsson.

Per Nordenvall, hur hänger denne Olof Johansson ihop med Roos af Hjelmsäter? Berätta om ditt »detektivarbete« och hur du kom sambandet på spåren.

– Nyckelpersonen visade sig vara soldaten Johan Daniel Ros. Enligt Elgenstierna hade Peter Erik Roos af Hjelmsäter en son med namnet Johan Daniel, född 1796. Elgenstierna uppgav också att denne flyttat till Södra Hestra församling 1816. Inget giftermål eller några barn noterades.

EFTER 1816 FANNS enligt Elgenstierna inga kända spår av Johan Daniel Roos af Hjelmsäter. I rollen som pensionerad riddarhusgenealog och tidigare ansvarig för arbetet med stamtavlorna hade Per Nordenvall i fortsatt uppdrag att reda ut oklarheter i ätterna. Exempelvis vart denne Johan Daniel tog vägen, och om han hade några ättlingar.

Per Nordenvall tog vid där Elgenstierna för nittio år sedan släppte taget om Johan Daniel. Kyrkböckerna skulle ge svaret – och klargöra fortsättningen in i vår egen tid.

– Eftersom det inte finns någon inflyttningsslängd 1816 för Södra Hestra letade jag i husförhörlängden detta år. Där hittade jag honom på ett soldattorp, och han uppgavs vara volontär.

Per Nordenvall fortsatte följa Johan Daniel framåt i kyrkböckerna. Han gifte sig med en Ingrid Mårtensdotter, i likhet med Johan Daniel barnfödd i församlingen. Deras gemensamma bostad blev så småningom soldattorpet Prippebo.

– Johan Daniel kallades i kyrkböckerna ömsom Roos, ömsom Ros. I princip fick en soldat inte bära ett adligt namn, men prästerna stavade uppenbarligen olika, säger Per.

MED HUSTRUN INGRID fick Johan Daniel sju barn. Och med dessa börjar resan bort från Roos/Ros och in i son-namnens relativa anonymitet. Olof och hans syskon använde patronymikon och kallade sig Johansson eller Johansdotter.

Ett första steg tog äldste sonen Emanuel. När familjen 1846 flyttade till en annan plats i församlingen var han 15 år och angavs i husförhörlängden som Emanuel Johansson. Nu försvann härstamningen från Roos af Hjelmsäter in i den genealogiska dimman. Vad Johan Daniel berättade för

barnaskaran om sina adliga förfäder är förstås omöjligt att veta. Kanske höll han detta för sig själv.

Per Nordenvalls forskning i kyrkböckerna hade säkerställt sambandet mellan Olof Johansson och den urgamla ätten Roos af Hjelmsäter. Det gedigna resultatet presenterades för riddarhusdirektionen som godkände den nyupptäckta grenen. Denna påfördes stamtavlorna och publicerades i Adelskalendern.

– En kul poäng och stark drivkraft i sökandet efter Johan Daniels ättlingar var att jag själv härstammar från Roos af Hjelmsäter. Min farmors farmor hette Lovisa Roos af Hjelmsäter. Hon var född 1813 och gifte sig med kyrkoherden Johan Norén, verksam i Skara stift, berättar Per Nordenvall.

Tilläggs kan att Lovisas och Johan Daniels förfäder i sjätte led på manssidan, Nils Knutsson Roos af Hjelmsäter respektive Peder Knutsson Roos af Hjelmsäter var bröder. De levde och verkade i västsverige under decennierna kring sekelskiftet 1600.

NYUPPTÄCKTEN AV SJUNDE grenen medförde att gåtan Johan Daniel löstes, att ätten Roos af Hjelmsäter av idag växte med omkring tjugo procent och att Per Nordenvall fick många nya släktingar.

Christel Trupp, född Olsson men i realiteten Roos af Hjelmsäter, är en av dessa. En dag damp det ner ett brev i hennes och hennes mans postlåda. På kuvertet kunde de se att avsändaren var Riddarhuset. Undringar uppstod. De hade väl aldrig fått brev därifrån tidigare.

– Jag var trött efter en jobbig arbetsdag och bestämde mig för att ta hand om brevet litet senare. Men min make, som med intresse noterade varifrån det kom, stack till mig brevet med orden »du ska väl ändå ta och öppna det«, säger Christel Trupp.

Sagt och gjort. Christel sprättade upp kuvertet och tog ut brevet. Det var undertecknat av riddarhussekreterare Erik Drakenberg och han hade ett mycket speciellt besked till Christel: »Välkommen som ättemedlem på Riddarhuset. Vår genealogiska avdelning har forskat fram att du tillhör den adliga ätten Roos af Hjelmsäter«.

– Först efter andra genomläsningen landade insikten hos mig. Jag kontaktade min bror Robert och han hade fått ett liknande brev.

Christel meddelade så småningom släkt och vänner att hon på fädernet hade en helt annan härstamning än den hon trott sig ha. Trott, en sanning med modifikation.

– På min mammas sida hade en del släktforskning gjorts så hennes släkt kände jag hyggligt väl till. Men på pappas sida var det tyst. Ingen släktforskning, ingen muntlig tradition. Pappa var i allmänhet en tystlåten person och sparsam när det gällde uppgifter om sin släkt.

Christels självbild har knappast förändrats sedan beskedet om Roos af Hjelmsäter, »och är man kring femtio år väl ens personlighet etablerad«. Men det som hänt är att hon

Foto: Thorsten Sandberg

Syskonen Christel Trupp och Robert Roos af Hjelmsäter vid sin ätts vapensköld.

fått en annan tillhörighet, vilket hon upplever betyder en del. Tidigare befann sig adliga personer mer på avstånd. Speciellt under uppväxten i Särö, känt för Gustaf V:s sommarsejourer med tennis och avspänt hovliv. Christels familj tillhörde inte badortens mer exklusiva skikt, där hon minns att det vimlade av »von« och »af« och andra namn med adlig klang. Med glimten i ögat konstaterar hon att »nu är jag själv där, åtminstone genealogiskt«.

– Besöket på Riddarhuset där en medarbetare visade vår vapensköld stärkte förstås mitt intresse för både släkten Roos af Hjelmsäter och adeln i stort. Kunskap om adeln som en del av landets historia tycker jag hör till allmänbildningen. Och den kunskapen har jag bestämt mig för att bygga på rejält, säger Christel Trupp. ■

Roos af Hjelmsäter

Medeltida högrälseätt med rötterna i Norge. Förste kända ättemedlemmen var riddaren Jon Raud Ivarsson som levde ännu 1312.

Dennes ättling i femte led Knut Knutsson (levde 1496) blev stamfar för de släktgrenar som tog inträde på Riddarhuset 1625 (nr 51). Ätten erhöll namnet Roos af Hjelmsäter, efter Knut Knutssons sätesgård i Västergötland.

Ätten uppflyttades 1778 i den då återinrättade andra klassen, riddarklassen.

Förutom huvudmannagrenen finns idag sju yngre ättegrenar. Medlemmarna är bosatta i Sverige och USA.

Officeren Carl Gustaf Roos af Hjelmsäter upphöjdes 1705 till friherre med namnet Roos. Dennes son introducerades på Riddarhuset 1723 (nr 186), men ätten utgick med honom 1765.

Ätten immatrikulerades 1818 som ätt nr 2 på Finlands Riddarhus och utslocknade 14 år senare.

Atelier Torbjörn
TILLANDER

FINSKT HANTVERK I SJÄTTE GENERATION

GLOGATAN 1, 00100 HELSINGFORS, FINLAND • TILLANDER.COM
TEL +358 40 043 6443 • TILLANDER@TILLANDER.COM

Sophie Adlersparre

i litteraturens, bildningens och kvinnokampens tjänst

Text: Eva-Karin Gyllenberg, journalist på Dagens Nyheter och författare till boken Svenska kvinnliga pionjärer. Från Agnes till Wilhelmina, Ordalaget Bokförlag 2021.

SOPHIE ADLERSPARRE (född Leijonhufvud 1823–1895) gjorde banbrytande insatser på kvinnokampens och kulturrens område under andra halvan av 1800-talet. Hon låg inte enbart bakom bildandet av Föreningen Handarbetets Vänner 1874 och Fredrika Bremerförbundet tio år senare. Tillsammans med väninnan Rosalie Olivecrona startade Sophie *Tidskrift för hemmet, tillägnad den svenska qvinnan*. Det första numret kom ut i juni 1859, men ingenstans framkom det vem eller vilka det var som låg bakom utgivningen. Sophie och Rosalie föredrog nämligen till en början att vara anonyma. De ansåg att det inte var redaktörerna utan innehållet som var det viktiga. De båda redaktörerna ville få till ett närmande för som man uttryckte det »ömsesidig utveckling och förädling« mellan den bildade klassens döttrar och arbetarklassens.

I *Tidskrift för hemmet* kunde man läsa både debatt- och skönlitterärt material. De ämnen som togs upp rörde förutom kvinnofrågor även utbildning, religion och litteratur och flera av den tidens »kommande litterära stjärnor« fick sina alster publicerade i *Tidskrift för hemmet*, bland andra Ellen Key och Selma Lagerlöf.

Sophie Leijonhufvud, som hade försörjt sig genom att bland annat översätta engelska romaner, var själv en skrivande person och på 1860-talet fick hon i uppdrag att skriva en biografi om konstnärinnan Sophie Adlersparre, som avlidit 1862. Uppdragsgivare var konstnärinnans bror, den pensionerade sjöofficeren Axel Adlersparre.

Ljuv musik uppstod och de gifte sig 1869, men Sophie slog inte av på takten på grund av detta. Hon fortsatte sitt arbete i litteraturens, bildningens och kvinnokampens tjänst. Vid det laget hade hon ensamt ansvar för *Tidskrift för hemmet* efter en konflikt med Rosalie Olivecrona.

I början av 1860-talet startade hon inte enbart söndags- och aftonskolor för arbetarklassens döttrar utan även flera renskrivningsbyråer för att ge arbetslösa kvinnor arbete.

1866 var inte enbart året då ständsriksdagen avskaffades. Detta år såg en annan av Sophie Adlersparres skapelser dagens ljus: en läsesalong för damer. Denna salong låg på Drottninggatan 8 i Stockholm, ett hus från 1640-talet, som finns kvar än i dag.

Sophie hade gjort ett upprop i *Tidskrift för hemmet* om stöd för denna salong och resultatet lät inte vänta på sig. Salongen blev välbesökt och utbudet av tidskrifter var betydligt större än det på herrklubbarna vilket väckte ont blod i manliga kretsar. Med tiden fick även män tillträde till läsesalongen för damer, men endast under vissa tider på dagen ... ■

Sophie Adlersparre (1823–1895). Riddarhusets porträttsamling.

Eva-Karin Gyllenberg håller föredrag om kvinnliga pionjärer på Riddarhusets kulturkväll tisdagen den 8 mars 2022.

Ny vapensköld

i Riddarhussalen

Text: Rolf M.G. Falkenberg, projektledare och Fredrik Falkenberg, ordförande i Falkenbergska släktföreningen.

FÖR NÄSTAN 50 år sedan presenterade friherre Henric V. Falkenberg ett förslag till Falkenbergska släktföreningens styrelse med tänkbara åtgärder för att dokumentera de falkenbergiska vapnen. Den heraldiskt intresserade Henric önskade som en del av projektet att producera en korrekt serie av samtliga kända familjevapen och ge ut en skrift om dem. Till hans stora glädje bifölls förslaget, varpå Henric skrev till styrelsen: »Detta hade jag aldrig drömt om. Vi heraldiker är inte bortskämda med gensvar på vår romantiskt ålderdomliga förkunnelse.»

Av olika anledningar har projektet tagit lång tid, men resultatet hade nog Henric aldrig kunnat drömma om. Förutom de tre fortlevande ätterna Falkenbergs vapensköldar har släkten två utdöda ätters sköldar hängande i Riddarhussalen. Genom projektet har släktens övriga två utdöda ätter nu fått sina sköldar framtagna och upphängda i Riddarhuset. Projektet beskrivs utförligt i släktföreningens nyutgivna skrift *En schackrutig historia. Falkenbergiska vapen under århundraden*.

DE UTDÖDA ÄTTERNA, Falkenberg af Odensviholm och Falkenberg af Sandemar, har en speciell historia. Gabriel Falkenberg upphöjdes år 1687 till friherre af Odensviholm och bara drygt fem år senare, år 1693, upphöjdes han till greve af Sandemar. Båda ätterna introducerades på Riddarhuset, 1689 respektive 1693. Greve Gabriel dog ogift år 1714 och slöt sin ätt. Några plåtar över de båda ätterna har så vitt man vet aldrig funnits på Riddarhuset.

Den friherrliga ätten fick inte något introduktionsnummer i den nuvarande nummerserien, men den grevliga ätten fick nummer 38 och vapnet borde med all rätt hängas upp i Riddarhussalen. Artikelförfattarna som har arbetat med projektet för Falkenbergska släktföreningens räkning undersökte möjligheten att måla upp de båda vapnen på kopparplåtar och erbjuda dem till Riddarhuset.

Det är inte unikt att Riddarhussalen utökas med nya vapensköldar, men det tillhör inte vanligheterna. Sist det hände var 1973–1974, då fyra nya vapensköldar hängdes upp (friherrliga ätten von Budberg nr 98, adliga ätten Appelroth

nr 894, adliga ätten Leuhusen nr 898 och adliga ätten von Samson-Himmelstjerna nr 2349).

Projektgruppen tog kontakt med konstnären Leif Ericson, kunglig vapenmålare, som har lång erfarenhet av att ta fram vapenbilder, inte minst för flera serafimersköldar i Riddarholmskyrkan och på Stockholms slott.

Arbetet med vapnen genomfördes under perioden mars–september år 2020. Underlaget var främst blasoneringar och bilder i sköldebrevens samt heraldikern Jan Raneke's tolkning av vapnen. Utifrån skisser av detaljer som successivt utvecklades till kompletta vapenskitser och efter en spännande dialog om kompromisslös heraldik i samspel och balans med den fria konsten, utvecklades en samsyn i argumenten och därmed den slutliga utformningen av vapnen som underlag för målning av sköldarna.

En liten upptäckt gjordes vid granskningen av Falkenberg af Sandemars vapen som genom åren misstolkats i vapenböcker och av Raneke som menade att vapnet är kvadrerat av ett blått kors. I sköldebrevets text framgår dock att huvudskölden ska vara uppdelad i sex fält. Första fältet har Bondes båt, det andra fältet är blått med en silverkolonn och i tredje fältet en grip. Det fjärde fältet åter gripen men däröver en blå chef, det vill säga en ginstam. Det femte fältet ska vara detsamma som det andra. Det sjätte fältet ska vara som det första men med en blå chef.

DE TVÅ NYMÅLADE vapensköldarna har nu donerats till Riddarhuset. Vapenskölden för den grevliga ätten Falkenberg af Sandemar nr 38 har funnit sin rättmätiga plats i Riddarhussalen medan den friherrliga ätten Falkenberg af Odensviholm, som introducerades 1689 men uteslöts ur matrikeln 1727 till följd av upphöjelsen i grevlig värdighet, har placerats på annan plats i Riddarhuset.

Upphängningen firades med en ceremoni på Riddarhuset den 14 oktober 2021.

Vapenskölden för grevliga ätten Falkenberg af Sandemar hänger sedan 14 oktober 2021 i Riddarhussalen.

FALKENBERG AF SANDEMAR

No 38

GREVE 1693 INTROD. 1693

Meddelanden

från Riddarhuset

Verksamhet

Hösten 2021 hoppas jag innerligt att pandemin har lagt sig och att vi har återupptagit vår publika verksamhet med kulturprogram, visningar och festvåning. När Riddarhuset varit stängt har vi passat på att i samarbete med arkitekt Tomas Lewan och hans gedigna konsultnätverk arbetat för att skapa oss en bättre helhetsbild av Riddarhusets byggnadsmässiga skick. Djupgående undersökningar av allt från el, brandskydd, ventilation, värme, vatten, kök, belysning, stenarbeten och park har genomförts och kommer att sammanställas under hösten. Arbetet kommer att resultera i att riddarhusdirektionen till adelsmötet kan föreslå lämpliga åtgärder, dels för att hålla palatset i bästa skick, dels föreslå åtgärder för att fira att Riddarhuset som organisation fyller 400 år den 6 juni 2026.

Jubileumskommittén har under 2021 planerat för en hel del festligheter och kulturella aktiviteter. Huvudmålgrupp för detta firande är ni, våra ättemedlemmar, och vi kommer löpande att informera er om vad som sker – här på Riddarhuset i Stockholm, men förhoppningsvis även på andra platser runt om i Sverige.

Som en del i arbetet med att skaffa oss en bra bild av riddarhuspalatsets skick har vi låtit Stockholms målerikonservering AB göra en grundlig analys av Ehrenstrahls stora plafondmålning *Dygdernas rådslag*. Målningen har inte åtgärdats sedan 1902 och enligt undersökningen är det nu hög tid igen. Målningen behöver rengöras, den gamla fernissan avlägsnas och ny fernissa påföras, lös färg behöver konsolideras med mera. Förhoppningen är att detta ska vara klart i god till 400-årsjubileet.

Stort tack riktas till alla som skickat in korrektur till *Adelskalendern 2022*. Det går fortfarande att förhandsbeställa sitt exemplar i vår webbutik på riddarhuset.se.

Hösten före ett adelsmöte innebär bråda dagar för riddarhuskansliet och riddarhusdirektionen. Verksamheten under de tre föregående åren ska sammanställas och presenteras samtidigt som vi ska blicka framåt och föreslå projekt och utvecklingsområden för Riddarhuset den kommande treårsperioden. När detta skrivs är pandemiläget sådant att vi räknar med att kunna genomföra adelsmötet traditionsenligt på Riddarhuset. ■

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

Foto: Jens Sjunnesson.

Riddarhusdirektionen vald av adelsmötet 2019

Ordförande herr Patrik Tigerschiöld, civilekonom, fd kapten
Vice ordförande herr Johan Coyet, advokat

Ledamöter

Friherrinnan Rebecka M. Adelswärd, fil.mag., redaktör
Friherre Christian Pfeiff, advokat
Herr Johan Stuart, civilekonom
Herr Hans von Stockenström, jur.kand.
Herr Sten Ankarcrone, BA i International relations

Suppleanter

Friherre Axel Lagerfelt, agronom
Fru Liza von Engeström, fil. o. jur.kand.
Herr Erik von Hofsten, civilekonom

Övre raden: riddarhussekreterare Erik Drakenberg, Hans von Stockenström, Johan Coyet, Johan Stuart och Erik von Hofsten.

Undre raden: Sten Ankarcrone, Patrik Tigerschiöld, Liza von Engeström och Rebecka M. Adelswärd.

Värdepappersförvaltning

Pandemifaran är inte över men den höga vaccinationstakten ger oss fler positiva nyheter än negativa och hopp om en återgång till en mer normal värld.

Under det första halvåret av 2021 såg vi generellt en fortsatt stark aktiemarknad trots en avmattning framemot sommaren. Det som präglade marknaden var en fortsatt rotation in i mer cykliska värdeaktier under början av året, en trend som mattades av något under våren då vi såg en återhämtning i mer tillväxtartade aktier. Hercules Investeringsfond har en övervikt i mer tillväxtorienterade aktier och fonder och steg med 10,88 % under första halvåret 2021. Fram till 1 september hade Hercules stigit med 14,84 %.

Förutom denna rotation som till stor del beror på aktievärderingar och var vi står i den ekonomiska cykeln har marknaden fokuserat på den ökande inflationstakten, framför allt i USA. Konsumentpriserna har stigit mer än förväntat och oron ligger nu på vad det kan tänkas få för konsekvenser gällande den amerikanska centralbankens förväntade åtstramningar av sina stimulanspaket. Detta i kombination med flaskhalsar i den globala handeln på grund av covid-19 samt en förväntad normalisering av konsumtionsmönstren i tjänstesektorn kan ytterligare sätta press på inflationen. Vi ser också till viss del stigande långräntor som en bidragande orsak till den oro som finns i marknaden. I förvaltningen av Hercules är bedömningen dock att det är en tillfällig inflationspuckel som troligtvis kommer att mattas av när den globala ekonomin normaliseras.

Med den placeringshorisont som Hercules har ser vi med positiv tillförsikt på aktiemarknaden trots något höga värderingar och riktar blicken mot 2022. ■

Sten Ankarcrona, kassadirektör

Domämförvaltning

Skogsbruket i Sverige gläds åt stor efterfrågan och stärkta timmerpriser. Det har varit en exceptionell utveckling på priset för sågade trävaror över hela världen, i USA till och med en ökning med 100 %. Det sker nu en normalisering av priserna men efterfrågan är fortfarande stark.

Däremot har problemen med stora angrepp av granbarkborre inte avtagit i norra Götaland och Svealand. För domänerna har angreppen minskat betydligt men faran är inte över, dessvärre har nog ingen riktigt grepp om hur utvecklingen blir nästa år.

På Löfstad slott är sista delen av det mycket omfattande underhållsprojektet rörande tak och fasad i det närmaste klart. Årets arbeten har kunnat genomföras utan större besvär för gästande turister. Nästa omfattande projekt är att komma till rätta med fuktvandringen i källarvåningen och ett förbättrat klimat i hela slottet.

Norrköpings kommun kommer att exproprierar cirka 60 hektar skog och jord för utbyggnad av Kimstad samhälle.

Foto: Jens Sjunnesson. Riddarhusets samlingar.

Universalgeniet Christopher Polhem är känd som den »svenska mekanikens fader«. Om Polhems betydelse som entreprenör berättar Michael H. Lindgren i ett föredrag den 25 januari 2022.

Förvaltningen har fått i uppdrag av direktionen att undersöka möjligheterna att utveckla en nedlagd arrendegård genom en gårdsbebyggelse med fem permanentus för uthyrning. Testators anda är att vidmakthålla godsets avkastningsförmåga.

Vi kan bara konstatera att utan den inkomstbringande bergtakten på Löfstad hade det varit mycket svårt att genomföra alla de underhållsåtgärder som gjorts under senare år. Förhoppningen är att underhållet under kommande år ska kunna säkerställas genom en ny bergtakt som vi nu söker tillstånd för. ■

Hans von Stockenström, domändirektör

Kultur

Till följd av pandemin covid-19 och de omfattande restriktionerna använde sig Riddarhuset under våren av digitala kanaler för att nå ut med kulturverksamheten. Även höstens kulturprogram på temat »Entreprenörerna – historia, samtid, framtid« kunde inledas i september med en digital föreläsning där historikern Gunnar Wetterberg skildrade ingenjörernas roll i skapandet av det moderna Sverige. Under oktober månad anordnades tre kulturkvällar där sex olika föredragshållare bidrog till att uppmärksamma innovation och företagande i ett historiskt perspektiv. Föreläsningsserien som belyser olika aspekter på entreprenörskap i historien och samtiden fortsätter under våren. Den 25 januari tecknar historikern Michael H. Lindgren Christopher

Polhems betydelsefulla insatser som uppfinnare och entreprenör. Den 8 februari behandlar professor Karl Grandin instiftandet av Kungl. Vetenskapsakademien och två av dess förgrundsgestalter, Eva De la Gardie och Carl Johan Cronstedt. Kungl. Patriotiska sällskapetets tillkomst och tidiga verksamhet uppmärksammas också denna kväll i ett föredrag av dess vice ordförande Christina von Arbin. Den 8 mars berättar journalisten Eva-Karin Gyllenberg om ett antal svenska kvinnliga pionjärer under 1900-talet och följande tisdag ägnas 1800-talets industrinillan och entreprenörer i en föreläsning av författaren Anders Johnson.

I april uppmärksammar Riddarhuset nyutgiven historisk litteratur med koppling till den svenska adelns historia. Historikern Charlotte Borgerud föreläser den 5 april om den europeiska riddarkulturen och den 26 april står Magnus Västerbros bok om Karl XII och hans tid i fokus.

Riddarhusets utställning 2022 har temat entreprenörskap och belyser adliga innovatörer och företagare under 400 år.

Konsertprogrammet bjuder på sedvanlig variation med ett utbud som spänner över klassisk musik, jazz och militär-musik med några av Riddarhusets återkommande samarbetsparter på musikområdet. Finska barockorkestern ger en konsert den 27 januari med musik av den italienske barockkompositören Alessandro Stradella. Den 6 februari anordnas den tjugioandra upplagan av Riddarjazzen. Sångerskan Sabina Zweiacker bjuder den 4 mars på musik från nutidens riddarsagor, kompositioner från filmer och tv-spel såsom *Lord of the Rings*, *Game of Thrones* och *Final Fantasy*. Den 15 maj möts kompositören Leoš Janáček och författaren

Leo Tolstoj i en konsert och teatermonolog av stråkkvartetten HYMM och skådespelaren Hannes Meidal.

För aktuell information om vårens kulturprogram hänvisas till Riddarhusets hemsida. ■

Rebecka M. Adelswärd, direktionsledamot med ansvar för kultur och vetenskap

Tre kulturella höjdpunkter

Den 24 april i år sändes det digitala evenemanget *Kulturnatt Stockholm*. Riddarhuset deltog med filmen »Riddarhuset – Stockholms första konserthus« som innehöll en konsert med Absolut Strings och en intervju med musikprofessorn Mattias Lundberg. Av 127 aktörer var Riddarhusets film den 9:e mest sedda under hela visningsperioden och den 7:e mest sedda under själva Kulturnattskvällen. Det går fortfarande att se filmen på riddarhuset.se (under Aktuellt).

Höstens kulturprogram inleddes med en slutsåld konsert med Anne Sofie von Otter och Johanna Wallroth. Femtioårsjubilerande Drottningholms Barockensemble var »i sitt esse« enligt Dagens Nyheters recensent som hyllade konsertens »lysande solister«.

Kungliga Musikaliska Akademiens 250-årsjubileum uppmärksammades på SVT med en dokumentärfilm där Riddarhusets roll som akademiens första scen och kansli-lokal belystes i ord och bild. ■

Oscar Langenskiöld, riddarhusamanuens och kulturansvarig

Drottningholms Barockensemble firade 50 år med en bejublad och fullsatt konsert med sopranerna Anne Sofie von Otter och Johanna Wallroth som solister.

Foto: Frida Böling

Internationellt

Den 1–3 oktober genomförde CILANE:s kongress i Bryssel. Normalt hålls konferens vart tredje år, men nu var det på grund av pandemin fyra år sedan senaste kongressen i Avignon, Frankrike. Äntligen fick delegater och övriga kongressdeltagare åter träffas och utbyta erfarenheter. Under dagarna hölls flera intressanta föredrag och organisationskommittén under ledning av comte Henri de Beaufort erbjöd ett smörgåsbord av utflykter och kulturella aktiviteter. Den avslutande balen hölls på Palais des Beaux-Arts och besöktes av det belgiska kungaparet.

Huvudpunkten på det ordinarie delegationsmötet var valet av ny koordinator, det vill säga den person som leder samarbetet mellan de olika adelsorganisationerna. Avgående koordinator Madame Béatrix de Sury d'Aspremont, Association de Familles Suisses, har med utmärkt handlag lett arbetet under fyra år. Delegaterna valde med acklamation prinsessan Sophie Galitzine, Union de la Noblesse Russe, till ny koordinator för de kommande tre åren. Nyvald representant för de ungas organisation inom CILANE är svensken Arthur Sandels som efterträder Claës af Burén på posten. Riddarhuset representerades under kongressen av direktionens vice ordförande Johan Coyet och undertecknad. ■

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

Justitia, Rättvisan, representeras ofta av en jungfru med vågskålar i ena handen – här i en speciell tappning i grevliga ätten Schlippenbachs vapen, fastställt 1654, från vapenmålningen i Riddarhussalen.

Foto: Gabriel Hildebrand, Riddarhuset.

Genealogi med koppling till Lag och rätt

Den 5 september 2021 bjöd Riddarhuset in till ett genealogiskt symposium, för andra året i ordningen i samarbete med Genealogiska Föreningen. Denna gång genomfördes symposiet digitalt. Presentationerna, vardera 20 minuter långa, är filmade och går att ta del av från Riddarhusets hemsida (Digitala föredrag). Programmet var det följande:

Martin Sunnqvist, docent i rättshistoria vid Lunds universitet: *Ätten och rätten – det adliga släktbegreppet.*

Kirsi Salonen, professor i historia vid Åbo universitet och specialist på senmedeltidens kyrkohistoria och rättshistoria: *Fromma begäran och oäkta äktenskap – svenskt frälse inför det påvliga penitentiariämbetet under senmedeltiden.*

Elsa Trolle Önnerfors, docent och universitetslektor i rättshistoria vid Lunds universitet: *Om hovrätterna som adelns domstol och om testamentsmålen.*

Martin Dackling, docent i historia vid Lunds universitet: *Att konservera godsens vid släkten – svenska fideikommiss under 400 år.*

Göran Mörner, riddarhusgenealog: *Allt du vill veta om §37-ätter men inte vågar fråga.*

Christian Pfeiff, ledamot i riddarhusdirektionen: *Riddarhusets stiftelser.* ■

Magnus Bäckmark, riddarhusgenealog

Elsa Trolle Önnerfors, en av föredragshållarna, är docent och lektor i rättshistoria vid Lunds universitet.

Foto: Kennet Ruona.

Adelskalendern 2022

I december 2021 kommer Adelskalendern från tryck. Den 109:e utgåvan redovisar de 657 ätter som fortlever. Personinnehållet i den nya utgåvan baseras på folkbokföringens register och på ättemedlemmarnas svar på Riddarhusets korrekturutskick till varje familj i början av året. Svarsfrekvensen har glädjande nog stigit och 48 procent har svarat på förfrågan.

Förutom de förändringar i personbeståndet som sker under tre år skiljer sig den kommande utgåvan från den förra på en annan punkt, nämligen ätternas vapenbilder. I kalendrarna från 2016 och 2019 ville riddarhusdirektionen visa det fullständiga vapnet och inte bara sköldar som illustrerat de tidigare utgåvorna. Därför togs vapnen in från Klingspor & Stiernstedts vapenböcker från 1857–1859. Problematiskt var dock att de är behäftade med många fel.

I den nya kalendern har f.d. riddarhussekreteraren, friherre Otto von Schwerin ritat om alla sina vapenbilder från 2001–2013 års utgåvor och adderat hjälmprydnader, hjälm-täcken och alla de övriga heraldiska element som utgör de fullständiga vapnen. Tilläggen har skett efter noggrann granskning av alla de blasoneringar (vapenbeskrivningar) och sköldebrev som finns tillgängliga på Riddarhuset.

Liksom tidigare utgåvor pryds kalendern av fjorton vapenbilder från sköldebrev som donerats till Riddarhuset under de senaste tre åren. Tolv porträtt av ättemedlemmar är också ett stående inslag. I registret över ätterna noteras numer de ätter som immatrikulerats på Finlands Riddarhus.

Adelskalendern 2022 finns att köpa på riddarhuset.se och i Riddarhusets butik under ordinarie öppettid (helgfria vardagar kl. 11–12). ■

Marianne Wiiburg Setterblad, kalenderredaktör

Släktföreningarnas dag

Söndagen den 28 november 2021 anordnar Riddarhuset den vart tredje år återkommande Släktföreningarnas dag. Inbjudan och information har skickats ut till kontaktpersonerna för de på Riddarhuset registrerade släktföreningarna. ■

Karin Lilliehöök Kihl, evenemangsansvarig

Erik Tersmeden – till minne

Den framstående juristen och hovrättslagmannen Erik Tersmeden avled i mars i år vid 81 års ålder. Erik var ledamot i riddarhusdirektionen under perioden 1995–2016 varav vice ordförande under 15 år till sin avgång. År 2005 tilldelades han Riddarhusets medalj i 12:e storleken.

Hans skarpsinne och djupa juridiska insikter hade stor betydelse i direktionens arbete, vilket inte sällan omfattade ärenden av hög specifik vikt. För ungefär 20 år sedan togs ett politiskt initiativ i riksdagen i avsikt att »avskaffa adeln«. Med briljans och skicklighet tog sig Erik an uppgiften att förklara för de fåkunnige att något sådant lät sig inte göras i en rättsstat. Ett argument var: hur ska lagfarten för Riddarhuset kunna överföras från Ridderskapet och adeln till ett nytt rättssubjekt? Erik påpekade att i Sverige finns ett antal olika rättsfigurer, till exempel aktiebolag och föreningar men också registrerade trossamfund och akademier. Resultatet blev att Riddarhuset förlorade sin offentligrättsliga status men består som en unik rättsfigur, definierad av riddarhusordningen som i sin senaste lydelse fastställdes av riksdagen 2003.

Namnskick och försvar av adliga familjenamn var ett annat slagfält, där Eriks klokskap vann gehör. Granskning

Riddarhuset och GDPR

Riddarhuset är angeläget om att hantera personuppgifter med hög säkerhet. Endast behörigt anställda och uppdragstagare som behöver behandla personuppgifter för att Riddarhusets ändamål ska kunna uppfyllas har tillgång till dem. För behandling av ättemedlemmars personuppgifter gäller i korthet följande:

I Riddarhusets dataregister Riddarhusprogrammet finns, förutom information från ättemedlemmarna själva, information från offentliga källor. Dessa uppgifter samlas i Adelsregistret, Stiftelseregistret och Kapitulationsregistret. Riddarhuset behöver uppgifterna för att kunna fullgöra sina

skyldigheter enligt Riddarhusordningen och som anknyten förvaltare till de stiftelser som Riddarhuset förvaltar. Till dessa skyldigheter hör att ha en korrekt förteckning över vilka som tillhör de ätter som bildar Ridderskapet och adeln, bland annat för att kunna avgöra vem som har representationsrätt på Riddarhuset i samband med adelsmöte och vilka som är behöriga till medel från stipendie- och understödsfonderna. Genealogierna har dessutom stor betydelse för forskningsändamål. Vidare behöver Riddarhusets ibland ha kontakt med sina medlemmar varvid adressuppgifter från Adelsregistret används, ibland även för släktföreningars räkning.

Du har rätt att få felaktiga eller ofullständiga uppgifter rättade eller

kompletterade om det är relevant givet ändamålet med behandlingen. Du har rätt att i vissa fall få dina uppgifter raderade. Du har rätt till begränsning av behandlingen av dina uppgifter och rätt att invända mot densamma. Du har rätt att få veta varifrån de behandlade uppgifterna kommer, om inte från dig själv. Du har också rätt att få tillgång till våra behandlade uppgifter om dig, ett så kallat registerutdrag.

Ett dokument som beskriver hur Riddarhuset hanterar personuppgifter finns att läsa på Riddarhusets hemsida, riddarhuset.se.

Riddarhussekreteraren är kontaktperson för alla frågor som rör GDPR, e-post: gdp@riddarhuset.se.

av de fler än 300 stiftelsernas urkunder och överensstämmelse med ansökningar om stipendier och understöd låg också på Eriks bord. Det arbetet pågår alltjämt.

Oavsett omständigheter deltog Erik i direktionens arbete med en lugn intensitet, en formalism i ordets bästa bemärkelse och en stillsam och underfundig humor, som förgyllde våra diskussioner.

Vid något tillfälle yttrade Erik: »nescit occasum«, vilket är Nordstjärneordens devis. »Den känner icke nedgång« kan sägas ha präglat hans gärning. ■

Henric Ankarcrone, ordförande i riddarhusdirektionen 2001–2010

Var med i arbetet med Riddarhusets stamtavlor

Riddarhuset har som ambition att till 2025 slutföra projektet med revideringen och redigeringen av de adliga ätternas stamtavlor.

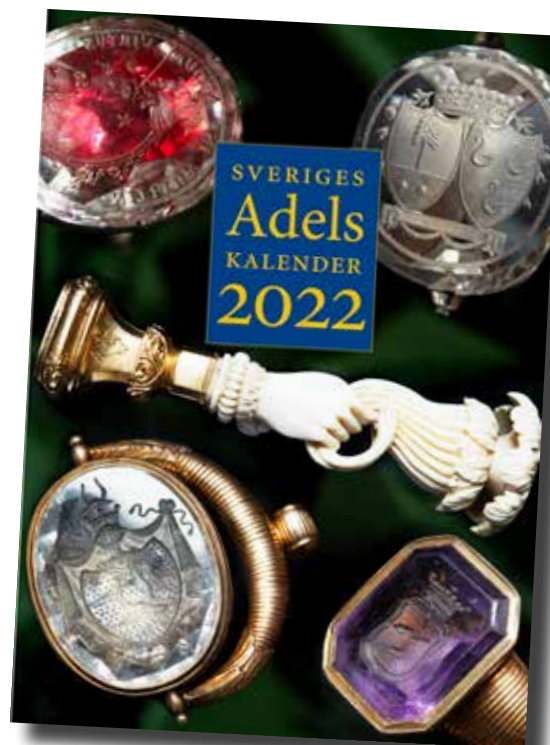
Projektanställningen gäller textrevidering på del- eller heltid under upp till tre års tid. Akademisk examen, god vana av arbete med text och erfarenhet av genealogi är meriterande.

Vid intresse, kontakta riddarhusgenealog Magnus Bäckmark, magnus.backmark@riddarhuset.se.

SWEDENBORG
VAPENRINGEN

WWW.VAPENRINGEN.SE
TEL 08-7164575

Boksläpp Adelskalendern 2022

Tisdag den 7 december finns det möjlighet att komma till Riddarhuset och hämta sitt förbeställda exemplar av Adelskalendern 2022.

För er som inte har förbeställt ett exemplar är detta sista möjligheten att inhandla Adelskalendern till det mycket förmånliga förbeställningspriset 595 kronor (ordinarie pris 890 kronor).

Riddarhuset bjuder på glögg och pepparkakor.
Riddarhuset är ej tillgänglighetsanpassat.

Välkomna!

Adelskalendern 2022 redovisar de 657 ätter som fortlever. De fördelar sig på 46 grevliga, 131 friherrliga och 480 adliga ätter vilka presenteras med vapen, historik och personbestånd. Till denna utgåva har nya vapenritningar tagits fram som återger varje vapen i dess fullständiga form och så rättvisande som möjligt. För att åstadkomma detta har omfattande studier av källmaterial bedrivits, varav det viktigaste är sköldebrevens vapenbeskrivningar och bilder. Adelskalendern 2022 pryds även av 14 vapen ur originalsköldebrev donerade till Riddarhuset och 12 porträtt av framstående ättemedlemmar.

**BESTÄLL DITT EXEMPLAR PÅ
RIDDARHUSET.SE/BUTIK**

2021

Historia, Adelskalendern och stipendier. Det är de tre företeelser som medlemmarna främst associerar och uppskattar med Riddarhuset. Det visar årets undersökning av hur medlemmarna upplever Riddarhuset och dess kommunikation. Jämfört med undersökningen 2016 är skillnaderna relativt små när det gäller vad medlemmarna associerar med Riddarhuset.

- Tre av fyra medlemmar är positiva till Riddarhuset.
- Kulturaktiviteterna är betydligt mer kända av medlemmarna än för tre år sedan.
- Kännedomen om riddarhuspalatset och stipendierna har sjunkit, om än från höga nivåer.
- Nästan två tredjedelar av respondenterna tycker att Riddarhuset kommunicerar väl med ättemedlemmarna, jämfört med knappt hälften för fyra år sedan.
- Tre fjärdedelar av respondenterna tycker att Riddarhusets verksamhet sköts med hög kvalitet, en ökning med nio procent från förra mätningen.

Redan i förra mätningen ansåg väldigt många att det är positivt att Riddarhuset främjar kultur och genealogi. Den siffran ligger kvar på höga 85 procent. Andelen som är stolt över att tillhöra Riddarhuset har stigit, liksom andelen som anser sig få god information från Riddarhuset om sin ätt. Fler känner sig välkomna till riddarhuspalatset, än vid förra mätningen.

Vi kan också utläsa av mätningen att ju mer kontakt en medlem har haft med Riddarhuset desto mer positivt inställd är medlemmen till organisationen och dess verksamhet.

Det har även funnits en möjlighet att ge öppna kommentarer till hur man som medlem uppfattar verksamheten, vad man vill se mer eller mindre av. Det är ett brett spann av åsikter som ventileras. Längre öppettider i riddarhuspalatset önskas, liksom en hissanordning till andra våningen för dem som är rörelsehindrade. Kommentarer om kvinnlig representation på adelsmötet, liksom att adelskapet inte ärvs på mödernet, förekommer också. ■

FRÅGA: Vad är det första du associerar med Riddarhusets verksamhet?

Brand förde riksregalierna till Riddarhuset

Text: Oscar Langenskiöld, riddarhusammanuens. Detta är en text från Riddarhusets Facebook-sida.

NÄR DET BRANN på Riddarholmen den 15 november 1802, fanns risken att elden skulle nå över kanalen och antända Riddarhuset. Ordinarie riddarhusvaktmästaren Björkholm rusade därför upp på råvinden tillsammans med de två andra vaktmästarna, Hjort och Westerberg. Där eftersåg de att alla vindsluckor var tillstängda och stod beredda med spruta och andra brandredskap.

Det var en förödande brand, först i Cruuska palatset (Kammarrättens hus) och sedan i dess grannpalats, Wrangelska palatset. Det sistnämnda hade en gång tjänat som kungshus och vid tiden för branden huserade Kammarkollegium där. I palatset förvarades mängder med föremål och handlingar. En del gick upp i rök och annat kunde räddas från lågorna och föras i säkerhet.

En stor del av handlingarna bars i hast över till Riddarhuset. Kanslipresidenten Samuel af Ugglas bad om riddarhusdirektionens tillstånd att låta dem bli kvar på Riddarhuset till dess Kammarkollegium fått nya lokaler. Direktionen gick med på detta och lovade att friställa så många rum som möjligt. Därmed fick tidigare hyresgäster flytta.

Vilka var dessa? Vi kan börja vid entréplan: i det som numera är Lantmarskalksvåningen möttes riksdagens sekreta utskott. Det hade emellertid hyresfritt över vintern lånat ut rum till den unge Jöns Jacob Berzelius som, tillsammans med Gustaf Magnus Schwartz, höll allmänna föreläsningar där om kemi och experimental fysik. Även den lotteriverksamhet som Kungliga Musikaliska Akademien anordnade fanns där, liksom

den ämbetskammare som hertig Carl hade låtit inreda åt sig. Nu tog Kammarkollegium över rummen och fick god nytta av de väggfasta skåpen.

Mest påverkad blev Kungliga Musikaliska Akademien som sedan många år fått använda rum på Riddarhusets övre plan, belägna i våningen mitt emot Riddarhussalen. Förutom kansli hade akademien en sångskola där. Nu fick akademien inte bara se sig om efter nya kansli-lokaler, de fick också ställa in hela konsertprogrammet nästkommande vårsäsong eftersom Riddarhussalen även den fylldes av Kammarkollegiums handlingar. Akademien lovades dock att de en dag skulle få återkomma, vilket också blev fallet.

Branden föranledde riddarhusdirektionen att se över säkerheten i det egna palatset. Råvinden rensades från diverse trävirke, möbler, ställningar och redskap.

Etthundra säckar inköptes för det scenario att riddarhusarkivet en dag skulle behöva utrymmas.

Den 23 november, omkring en vecka efter branden, inkom till Riddarhuset en skrivelse från Kungl. Maj:t. Där uttryckte kungen, som själv deltagit i släckningsarbetet, sitt välbehag över Riddarhusets utmärkta beredvillighet med anledning av den timade olyckshändelsen.

Men det var inte bara det som kungen ville ha sagt. Vid branden hade nämligen Sveriges riksregalier – svärd, kronor, spiror, äpplen och nycklar – evakuerats från Kammarkollegium och burits upp på Kungliga slottet. Kungens åstundan var dock att de skulle beredas rum i Riddarhuset. Han försäkrade att de inte skulle kunna förvaras på ett säkrare eller värdigare ställe än Riddarhuset och han poängterade att de skulle föras dit med ståt och ceremoni.

Så skedde och riksregalierna fick plats i det så kallade inre valvet, där krutkistan annars stod. Krutkistan flyttades till det yttre valvet, som lyckligtvis var försett med dubbla järndörrar och lås.

Riksregalierna var kvar på Riddarhuset i sex år. ■

För fler historiska berättelser, följ oss på Facebook.
Missa inte heller Riddarhusets Instagram-konto som under december månad publicerar sin årliga julkalender.

Foto: Stadsmuseet i Stockholm. SSM_106645_0

Kapitationsavgiften för 2021

Riddarhuspalatset ägs gemensamt av Ridderskapet och adeln, som är skyldigt att ansvara för dess underhåll och vård. För detta ändamål utgår enligt Riddarhusordningen en årlig avgift, den så kallade kapitationsavgiften. Enligt beslut av 2019 års adelsmöte är avgiften 350 kronor.

Genom att betala kapitationsavgiften är du med och värnar om ett historiskt arv. Betald kapitationsavgift utgör en förutsättning för representation vid adelsmöte. Vid inbetalning av kapitationsavgiften erhåller varje myndig adelsman följande förmåner:

- Möjlighet att söka stipendier och understöd.
- Möjlighet att disponera riddarhuspalatsets sällskapslokaler för privata tillställningar.

Riddarhusdirektionen får härmed anmoda alla myndiga män som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt att senast den 31 december 2021 betala avgiften med den separat utsända bankgiroblanketten som skickas ut i början av december. Om ni inte önskar använda den utskickade inbetalningsavin kan betalning göras på plusgirokonto 132 98 95-5 med angivande av namn och personnummer. Vid betalning från utlandet, vänligen använd följande betalningsinstruktion:

Skandinaviska Enskilda Banken, Stockholm/Sweden

IBAN: SE35 5000 0000 0585 1103 0816

BIC: ESSESESS

Befrielse från avgiften medges den som under 2021 inte varit mantalsskriven i Sverige, eller inte varit taxerad till statlig eller kommunal inkomstskatt. Sådana förhållanden ska anmälas till Riddarhuset. Befrielse från avgiften kan vidare eventuellt medges då särskilda omständigheter av ekonomisk eller annan art föreligger. Befrielse kan också erhållas genom avsägelse av delaktighet i de av Ridderskapet och adeln förvaltade stiftelserna; därigenom förloras bland annat möjligheten att erhålla bidrag från stiftelserna – även för hustru och omyndiga barn.

Närmare upplysningar kan erhållas på Riddarhusets kansli, telefon 08-723 39 91 eller e-post kansli@riddarhuset.se

Stockholm i november 2021

På riddarhusdirektionens vägnar

Patrik Tigerschiöld, direktionens ordförande

Erik Drakenberg, riddarhussekreterare

Att vårda Riddarhuspalatset

intendenten på Riddarhuset

RIDDARHUSET UPPFÖRDES 1641–1674 för att adeln skulle ha möteslokaler som var värdiga rikets främsta stånd. Det är ett välbevarat barockpalats som används ofta av ättemedlemmar för vigslar, släktträffar, födelsedagstillställningar, visningar och mycket mer. Det är också platsen för Riddarhusets kulturverksamhet och arbetsplats för kansliets tio tjänstemän.

RIDDARHUSINTENDENTEN ansvarar för den dagliga skötseln – ett arbete som är lika mångfasetterat som oförutsägbart. De vardagliga överraskningarna kan gälla allt från vattenläckage och upphittade stulna väskor i parken till nya fynd i arkiven och spännande möten med besökare.

– Det är inte sällan som arbetsdagen utvecklar sig till något helt annat än jag från början hade planerat, berättar Pontus Ragnö som innehar tjänsten som riddarhusintendent sedan tre år tillbaka.

Bland den senaste tidens mer omfattande arbeten kan nämnas de problem som uppkommit med fuktskador i källarvåningens toalettgrupper.

– Skadorna och arbetena kom i omgångar, och det tog lång tid innan vi kunde komma fram till lösningar med försäkringsbolag och entreprenörer. Kopplat till avloppen har det också varit en del arbeten med ledningar från kökets avlopp till fettavskiljare och därifrån till pumpgrop. En del ledningar har omfodrats och en del har fått bytas på grund av ålder och slitage.

Palatsets underhåll är ett omfattande arbete, och kontakt med ett antal olika

entreprenörer och experter är nödvändigt för att få driften hållbar och säker, inte minst vad gäller brandskydd. Det handlar också om att försöka möta önskemål, idéer och tillvägagångssätt och väga dessa mot kulturhistoriska värden, praktiska möjligheter och kostnader – för det är kostsamt att driva en stadsfastighet från 1600-talet, som också gärna ska leva upp till vår tids idéer och tankar kring standard och funktion.

– Kapitationsavgiften är här av stor betydelse, just eftersom den går till förvaltandet av en unik och historiskt betydelsefull fastighet mitt i centrala Stockholm, säger Pontus Ragnö.

Palatset har, liksom Riddarhusets övriga verksamhet, aldrig bekostats med offentliga medel. Just kapitationsavgiften, en årlig avgift om för närvarande 350 kronor som erläggs av myndiga ättemän, går

Text: Louise Ribbing

till drift och underhåll av fastigheten och därmed sammanhängande ändamål.

I intendenttjänsten ingår, förutom ansvaret för palatsets vård, även mottagande av besökare under Riddarhusets besökstimme, ordnande med varor i butiken, försäljning genom webbutiken och paketerandet av alla försändelser som kommer därtill. Intendenten ansvarar även för inköp av materiel till kontoret och tar tillsammans med kollegor fram varor till butiken och webbutiken.

Pontus Ragnö är fil.mag. i konstvetenskap, har tidigare tjänstgjort vid olika företag inom auktionsbranschen och odlar ett brinnande intresse för kulturhistoria och konst. Detta är till stor hjälp i arbetet med palatset och dess inventarier.

– Genom att på min fritid besöka miljöer från olika historiska epoker och tider kan jag få inspiration och information som sedan kan appliceras i mitt arbete. ■

Riddarhusintendent Pontus Ragnö.

Foto: Jens Sunnesson.

Stiftelser och stöd

Duktiga stipendiater

År 2021 delades det ut närmare 21,5 miljoner kronor till sammanlagt 809 stipendiater. Några av de duktiga stipendiater som tilldelats högre stipendier är:

Karolina Lagercrantz, Bachelor of Arts vid University of British Columbia, Kanada. – Löfvenskjöldska resestipendiefonden.

Pontus De Laval, civilingenjör i teknisk fysik och elektroteknik vid Luleå tekniska högskola. – Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond.

Gabriella Croneborg, landskapsarkitekt vid Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. – Fröken Hanna Roos af Hjelmsäter testamentsfond.

Linda Ehrenborg, civilingenjör i bioteknik vid Kungliga tekniska högskolan. – Hovjunkare J. O Bergenstiernas testamentsfond.

Ebba af Klercker, World Bachelor in Business vid University of Southern California/Hong Kong University of Science and Technology/Bocconi University Milan. – Hovjunkare J. O. Bergenstiernas testamentsfond.

Josefin von Wachenfeldt, civilingenjör i teknisk matematik vid Lunds tekniska högskola. – Kammarherre C. J. A Roos af Hjelmsäter fond.

Anton Tornerfelt, civilingenjör i teknisk biologi vid Linköpings universitet. – Kammarherre C. J. A Roos af Hjelmsäter fond.

Erik von Brömssen, civilingenjör i teknisk matematik vid Chalmers tekniska högskola. – Carl Scheffers fond.

Text: Christina Neuman, stipendie- och understödshandläggare.

Sebastian De Geer, Politics and International Studies, University of Warwick, England. – Alströmerska fonden.

Lina von Schewen, socionomprogrammet vid Malmö universitet. – von Schewenska stipendieinrättningen.

Sök ur Riddarhusets fonder!

Riddarhuset är anknuten förvaltare av 331 stiftelser. Medel ur dessa delas ut som stipendier och understöd till ekonomiskt behövande enligt regler som den som inrättat respektive fond har upprättat.

Riddarhuset delar årligen ut cirka 52 miljoner kronor i stipendier och understöd. Ansökan till medel ur fonderna sker digitalt under perioden 1 juli–15 oktober varje år. Ansökningslänk finns under denna period upplagd på riddarhuset.se.

Band 1: Medeltid och Vasatid

Band 2: Karolinsk tid

Band 3: Frihetstid till 1900-tal

Riddarhusets vapensköldar

En heraldisk resa genom svensk historia i ett bokverk om tre band

Riddarhuset har tagit fram ett magnifikt heraldiskt bokverk i tre band om de 231 berömda vapenplåtarna i Riddarhussalen. För första gången åskådliggörs samlingen och varje sköld får sin egen berättelse.

Banden är rikt illustrerade med nytagna bilder av den prisbelönta fotografen Gabriel

Hildebrand och till varje vapensköld finns en förklarande text av författaren och heraldikern Magnus Bäckmark. Böckerna innehåller även fördjupande och intressväckande artiklar av specialister inom adel och heraldik. Ett oumbärligt referensverk för såväl den allmänt släkt- och historieintresserade som den heraldiska kännaren.

Beställ på riddarhuset.se/butik

Hundar i Gyllenstiernas fotoalbum

Ritwa Herjulfsson & Andreas Kittel
Oh Dear!

120 s., illustrerad, Gyllenstiernska Krapp-
rupsstiftelsen 2021

Den aristokratiska överklassen har en lång tradition av att skapa, samla och vårda sin historia, inte minst genom porträtten av förfäder som så ofta pryder slottssalarna. Många adliga släkter har, liksom ätten Gyllenstierna, byggt upp privata familje- och gårdsarkiv, där fotografier ofta utgör en betydande del.

Fotosamlingen i Gyllenstiernska familjearkivet på Krapperup har utformats utifrån personliga grunder och utgör ett brett personligt källmaterial till högadelns kultur. Det faktum att Krapperup varit ett fideikommiss och nu är en stiftelse, har också skyddat fotosamlingen från att skingras. Genom urvalet av motiv i fotosamlingen är familjemedlemmarna Gyllenstierna själva de främsta bidragsgivarna till minnesproduktionen. Dessa fotografier kan ge kunskap som ingen institution medvetet tänkt på att samla in och de utgör därmed värdefulla kulturhistoriska berättelser. I denna aristokratiska minnesproduktion spelar familjens hundar en viktig roll, vilket det stora antalet hundfotografier bekräftar.

Hundar förekommer på fler än 100 fotografier från 1890-talet till första hälften av 1900-talet. Bilderna föreställande

hundar, med eller utan människor i sällskap, är medvetet sparade av familjemedlemmar ur den adliga ätten Gyllenstierna; förmodligen främst modern, friherrinnan Ellen (Eleonora) Gyllenstierna (1862–1943), dottern Ebba Gyllenstierna (1885–1934), sonen Gustaf Gyllenstierna (1891–1976) och den sista medlemmen av Krapperupsgrenen av

ätten Gyllenstierna, barnbarnet Wanda Gyllenstierna (1917–1982).

Genom fotografier på hundarna, ensamma eller tillsammans med familjemedlemmar ur Krapperupsgrenen av ätten Gyllenstierna, blir vi ögonvittnen till ett utsnitt av en gångens tids verklighet. Samtidigt bör vi ha i åtanke att källmaterialet, bilderna, är fotografier som

Ellen Gyllenstierna (1862–1943) med älsklingshunden manchesterterriern Dear (1898–1912). Ateljébild från 1911 eller 1912.

valts ut att sparas, och kan förstås som både sanna kulturhistoriska dokument och registrerade motiv, konstruerade av fotografen.

Motiv där hundarna finns med i kompositionen är företrädesvis tillsammans med herrskapet, ofta friherrinnan Ellen Gyllenstierna eller barnen, mindre ofta baronen Nils Gyllenstierna. Informator, guvernant och familjens barn samt hundar är en komposition som förekommer i flera varianter medan det endast finns en bevarad bild på övrigt tjänstefolk och en hund tillsammans. Påfallande många bilder i fotosamlingen föreställer adelskvinnor i sällskap av renrasiga hundar.

En ädel jakt- eller sällskapshund befann sig i en annan social och kulturell sfär än hunden av blandras utan stamtavla och av oklar härstamning, även om båda kunde vara högt älskade av sina ägare. Vid sekelskiftet 1900 levde såväl hundar som människor ur olika klasser strikt segregerade. Det var skillnad på hund och hund. I hundlitteraturen från slutet av 1800-talet och 1900-talets första årtionden syns en språklig skillnad mellan hundar, underförstått hundar med stamtavla och de som inte hade någon. De förstnämnda beskrevs som »ädla« och »nobla« och »äkt« medan den gemena hundhopen

Foto: Göteborgstryckeriet.

ansågs »rå«, »obsyr« och »oäkta«. Det var framför allt den ädla sällskapshunden som den aristokratiska överklassen hade för nöjets skull, som utgjorde en klassmarkör.

I ett album finns drygt 20 fotografier samlade på friherrinnan Ellen Gyllenstiernas älsklingshund manchesterterriern Dear (1898–1912). Hunden syns också på flera fotografier föreställande högtidliga sammankomster med adliga deltagare, bland andra medlemmar ur släkten Wachtmeister, Barnekow, Trolle, von Platen och Bock. Hunden Dear har också fotograferats i Kungl. Hovfotografen P. P. Lundhs fotoateljé i Höganäs.

En bildsvit visar tre kvinnor och två hundar, varav en är hunden Dear, på en utflykt till Kullens fyr, i början av förra sekelskiftet, där friherrinnan Ellen Gyllenstierna och Elsa Sjöcrona, född von Platen, samt en oidentifierad väninna har picknick, med korg, linneservetter, silverbestick, godsaker och vin. De är alla mycket välklädda med hatt, långa kappor och klänningar.

Bilderna från utflykten till Kullen

visar på vilket kraftfullt medium fotografiet är och hur effektivt det går att bryta mot konventionerna och ta kontroll över minnet. Fotografierna är ingångar till en annan berättelse om friherrinnan Ellen Gyllenstierna och hennes liv.

Genom en rad bevarade brev till friherrinnan Ellen Gyllenstierna från hennes moder och väninnor vet vi att livet för familjen Gyllenstierna på Krapperup inte alltid var så lätt. Sjukdomar av olika slag drabbade tidigt familjen. Kanske var utflykten tillsammans med väninnor och hundar samtidigt en flykt från vardagens alla problem. Och de fotografierna valde friherrinnan Ellen Gyllenstierna att bevara som kära minnen från några lyckliga ögonblick i livet. ■

Tommy Andersson, kulturhistoriker, fil mag.

Wanda Gyllenstierna (1917–1982) med en tax i famnen. Ateljébild från 1924.

Nytt i biblioteket

Charlotte Ulmert
När vinden vänder

274 s., illustrerad, Ekström & Garay 2021

Porträtt av de två dansk-svenska adelskvinnorna Charlotte Rosencrantz och Adèle Sylvans liv och en historia om hur 1800-talets stora samhällsförändringar kom att påverka delar av den skånska adeln.

Gösta Arvidsson
Lars Johan Hierta och hans tid. Då demokratins dörrar öppnades.
720 s., illustrerad, Carlsson Bokförlag 2021

En orädd publicist och en liberal förespråkare som skapade irritation i konservativa kretsar men fick många vänner på annat håll riksdagen. Den omfångsrika boken om Lars Johan Hierta skildrar ett händelserikt liv i politikens mitt under en föränderlig era i början av det moderna Sveriges framväxt.

Johnny Hagberg (red.)
Riksmarsken Lars Kagg. Hans anor, levnad och död.
178 s., Skara stiftshistoriska sällskap, Strängnäs skriftshistoriska sällskap 2020

I denna bok som ingår i Skara stiftshistoriska sällskskaps skriftserie (nr 14) återges begravningspersonalierna som upprättades i samband med fältmarskalken och riksmarsken greve Lars Kagg's begravning transkriberade, kommenterade och i faksimil. En artikel kommenterar särskilt stormaktstidens retorik utifrån begravningsdokumentet. Porträtt av Lars Kagg kommenteras och återges i bild, liksom

andra släkterelaterade porträtt och föremål.

Björn Kopf
Dit vinden bär oss ... Balttyskarnas exodus. En släktkrönika.
552 s., illustrerad, Kulturhistoriska Bokförlaget 2021

Med utgångspunkt i sin egen släkt har författaren skildrat vad som hände den nu upplösta balttyska folkgruppen i samband med andra världskriget. Det är författarens mors brev hem till föräldrarna i

Sverige som utgör basen i berättelsen och som kompletterats med hennes egen, släktens och vännernas vittnesmål.

Lennart Mörking
Generallöjtnant Claes Charpentiers dagbok 1914–1917 med kommentarer av Lennart Mörking.
116 s., illustrerad, MediaTryck Lund 2021

Ove af Jochnick
Släktkrönika. Om den adliga ätten af Jochnick.
138 s., illustrerad, Norlén & Slottner 2021

Lars Johan Hierta står staty står vid Riddarhustorget i Gamla stan. På sockeln står det: Lars Johan Hierta 1801–1872. Banbrytaren för en fri press och ett folkligt samhällsskick.

Adelsmötet

så går det till

ADELSMÖTET HAR SINA rötter i den gamla svenska ständsriksdagen. Vid mötet behandlas frågor inom adelns interna intresseområden såsom dess ekonomi, stiftelse- och domänförvaltning, riddarhuspalatsets underhåll och användning, genealogiska ärenden etc. Ett adelsmöte fungerar som högsta beslutande organ inom den korporation som adeln utgör. Direktionen ska rapportera om sin förvaltning under den gångna treårsperioden och adelsmötet har att fatta beslut om ansvarsfrihet. I princip har varje på Riddarhuset introducerad ätt en röst. Vilka personer som får representera respektive ätter, och därmed delta i mötet, framgår av kungörelsen i detta nummer av *Arte et Marte*. Innehav av pollett innebär rätt att utöva sin ätts talan. *Den som avser att delta i adelsmötet bör anmäla detta i god tid via inloggning på hemsidan, senast den 11 februari 2022.*

Fullmakt

Den som vill söka fullmakt för att föra någon annan ätts talan måste själv ta de erforderliga kontakterna för detta. På hemsidan finns mer information och formulär för detta.

Adelsmötet öppnas

Mötet öppnas av den (genealogiskt sett) äldste närvarande greven, som leder de inledande valen av bland annat en ordförande som ska leda arbetet under adelsmötet. Därefter väljs ett riddarhusutskott om sexton personer. Dessa väljs enligt traditionell ritual, med slutna sedlar. Riddarhusdirektionens ordförande redogör sedan för det vördsamma memorialet om de gångna tre årens verksamhet och direktionens förslag för den kommande treårsperioden. Sedan riddarhusdirektionens berättelse och väckta motioner remitterats till utskottet för yttrande, avslutas öppnings-sammanträdet med att beslut fattas om nästkommande sammanträde, i regel adelsmötets slutsammanträde, som antingen äger rum den 28 maj eller den 4 juni 2022. Några förhandlingar äger alltså inte rum under mötets första sammanträdesdag. I anslutning till sammanträdet serveras gemensam middag för adelsmötets ledamöter, se Program.

Foto: Clas-Göran Carlsson.

Mellan öppnings- och slutmöte

Det nyvalda riddarhusutskottet har en arbetsfylld tid framför sig, då de ska granska dels direktionens berättelse över de gångna tre årens verksamhet, dels de motioner som väckts. Arbetet ska resultera i ett antal utlåtanden, som regel med en hemställan till adelsmötet att vid slutsammanträdet godkänna eller avslå de yrkanden som framställts. Ofta aktualiserar utskottet därvid egna förslag till lösning av någon fråga. Efterhand som utlåtandena blir klara läggs de upp på hemsidan med en särskild inloggning för kännedom till de ättemedlemmar som tagit ut pollett.

Slutsammanträdet

De egentliga förhandlingarna äger rum vid slutsammanträdet. Då behandlas utskottets utlåtanden över motioner och verksamhetsberättelse. Efter eventuell diskussion i en

sakfråga ställer ordföranden proposition för beslut. Voteringar sker med kontrollerad handuppräckning, medan personvalen förrättas i hävdvunnen form. Beslut fattas om ansvarsfrihet för den avgående riddarhusdirektionen, val sker av ny direktion, revisorer, samt val- och medaljnämnder varefter adelsmötet avslutas. I anslutning till sammanträdet serveras gemensam lunch för adelsmötets ledamöter. Anmälan om deltagande i lunchen, som kostar 200 kronor, görs samtidigt som föranmälan om deltagande i slutsammanträdet via inloggning på hemsidan. Bekräftelsemail skickas till dem som erhållit plats.

Efter adelsmötet

Ridderskapet och adelns handlingar vid lagtima adelsmötet 2022 sammanställs och skickas per post till alla som närvarat vid öppnings- och/eller slutmöte. Direktionen inleder tillsammans med kansliet arbetet med de projekt som adelsmötet beslutat om för de kommande tre åren.

PROGRAM DEN 19 FEBRUARI 2022

15.00: Upprop för pollettutdelning

Personlig anmälan inför riddarhusdirektionen ska göras av adelsman som vill delta i adelsmötet och som därtill är berättigad enligt gällande bestämmelser. För att underlätta uppropet är det önskvärt att de ledamöter av Ridderskapet och adeln som avser att ta ut pollett*, i god tid och senast den 11 februari 2022, underrättar riddarhuskansliet om detta via inloggning på hemsidan. För de adelsmän som önskar närvara och som inte har fått inloggningsuppgifter, var god kontakta riddarhuskansliet per telefon 08-723 39 91 eller e-post kansli@riddarhuset.se.

** Under tiden fram till adelsmötets slutsammanträde verkställs anteckning och utdelning av polletter efter riddarhusutskottets prövning. Administreras genom riddarhuskansliet.*

16.00: Adelsmötet förklaras öppet

Val av ordförande, vice ordförande samt delegerade under mötet. • Val av ledamöter till riddarhusutskottet. • Avgivande av motioner. • Tidpunkt för nästa sammanträde.

18.30: Middag

Middag för de ledamöter som deltagit i öppningssammanträdet. Anmälan om deltagande i middagen, som kostar 400 kronor, görs samtidigt som föranmälan om deltagande i adelsmötet via inloggning på hemsidan. Bekräftelsemail skickas till dem som erhållit plats.

Närmare upplysningar om adelsmötet finns på hemsidan www.riddarhuset.se eller kan erhållas på riddarhuskansliet, telefon 08-723 39 91.

Kungörelse för adelsmötet 2022

JÄMLIKT § 6 I RIDDARHUSORDNINGEN kungörs att Ridderskapet och adeln sammanträder till lagtima adelsmöte lördagen den 19 februari år 2022.

Vid adelsmötet äger huvudman rätt att intaga säte och stämma för ätten, och där huvudman icke infinner sig, ätteman med företräde för den bland flera, som är huvudmannaätten närmast. Har icke heller ätteman anmält sig, må säte för ätten intagas av den, som därtill blivit befullmäktigad.

För rättighet att delta i adelsmötet erfordras att ha uppnått 21 års ålder, vara manlig svensk medborgare och bosatt i Sverige samt att ha erlagt föreskriven kapitationsavgift. Svensk medborgare som inte är bosatt i Sverige får delta i adelsmöte sedan han erlagt kapitationsavgift för de tre närmast föregående åren.

Huvudman, som är berättigad att intaga säte och stämma på Riddarhuset, kan för ätten därtill befullmäktiga annan adelsman. Är huvudman ej behörig att utge fullmakt, inträder för tillfället närmaste ätteman, för vilken laga hinder icke möter, i huvudmannens ställe att utfärda fullmakt för ätten.

Jämlikt av 2013 års adelsmöte antagna bestämmelser om valnämnd ska nämnden förbereda de val som äger rum vid adelsmötets början, nämligen val av ordförande och vice ordförande vid adelsmötet, delegerade samt ledamöter i riddarhusutskottet. Nämnden upprättar förslag till valsedel och anslår detta i Riddarhuset senast sex veckor före adelsmötets början. Nämndens ordförande är greve Christoffer Hamilton.

Enligt nyss nämnda bestämmelser kan även enskilda medlemmar av adeln – vilkas antal dock ska vara minst tio – skriftligen under förklaring att de ämnar delta i adelsmötet, hos riddarhusdirektionen begära mångfaldigande av viss valsedel. Sådan begäran ska göras efter det att valnämnden anslagit sitt förslag till valsedel och senast den 11 februari 2022.

STOCKHOLM I NOVEMBER 2021

RIDDARHUS DIREKTIONEN

Ättegrenen återförd efter 200 år

Blanckenfjell blev Fjell, sedan Fjellsson

Text: Magnus Bäckmark, riddarhugenealog.

EN GREN AV ADLIGA ätten Blanckenfjell, nr 319, försvann ur Riddarhusets synfält i början av 1800-talet. Nu är ättegrenen åter med i Riddarhusets stamtavla för ätten och kommer att redovisas i den kommande Adelskalendern.

I stamtavlan har uppgift saknats om vad det blev av barnen till soldaten vid Bohusläns regemente Carl Blanckenfjell (1747–1813). Hans stamfäder hade i obruten följd varit officerare sedan det trettioåriga krigets dagar, men själv kom han av någon anledning inte att avancera i de militära graderna.

Det förekom att adliga ättenamn bortlades om ägaren

inte gjorde en karriär som motsvarade förväntningarna på en adelsman. I det här fallet kom Carls och hans hustru Anna Engelbrektsdotters son Niclas (1781–1843) från och med sin antagning 1803 till soldat vid nämnda regemente att heta Fjell. Namnets adelsklingande förled slopades alltså. Om ändringen gjordes enligt hans eget önskemål eller om den bestämdes av hans kompanichef finns det ingen information om i rullorna.

I nästa generation förändrades namnet till Fjellsson av skepparen Carl Fjellsson (1829–1896). Att utvidga ett namn genom att lägga på -sson var vanligt under 1700-talet andra hälft och 1800-talet, främst i borgerliga miljöer. Några exempel på andra sådana namnbildningar är Backmansson, Klangsson och Nyströmsson.

Carl Fjellsson blev upphov till en gren som omfattar 18 nu levande medlemmar som är födda Fjellsson och sex ingifta makor. Därtill finns tre ingifta makor. Samtliga bor i Västsverige.

Ättegrenens existens har (sedan 2008) inte varit okänd i litteraturen – Sveriges Släktforskarförbunds supplement till Gustaf Elgenstiernas *Den introducerade svenska adelns ättartavlor* (som utkom 2008) innehåller en del uppgifter om grenen, dock med vissa felaktigheter. Supplementets information återgår på uppgifter meddelade av direktören Björn Björnström (1928–2017), Stockholm, vars farmor Nikolina var dotter till Carl Fjellsson. Björnströms forskningsmaterial kom att skänkas till Riddarhuset och har varit värdefullt för utredningen av ättegrenen.

EN SÄRSKILD OMSTÄNDIGHET är att Fjellsson-grenen är ättens huvudmannagren. Huvudmannaskapet har därför genom Riddarhusdirektionens beslut 7 september 2020 flyttats från den som dittills gällt som huvudman till Carl Fjellssons sonsons son, ingenjör Uno Fjellsson, Kungsbacka.

Uniform som från 1806 gällde för Bohusläns regemente. Bilden ger en uppfattning om hur soldaten Niclas Fjell och hans regementskamrater var utrustade. Illustration: Fredric von Eben 1808.

Uno Fjellsson berättar att familjen känt till att en släktkoppling till en adlig stamfader finns men inte att detta kunde ha någon betydelse i dag – det var något som tillhörde det förgångna. Från sin far (född 1899) hörde Uno som förklaring till namnbytet att Blanckenfjell var »ett alldeles för fint namn att ha«. I släkten pratades det vagt om en Fjell eller Fjelle, litet tydligare var minnet av hur fattig Carl Fjellsson varit efter att hans verksamhet som skeppare gått omkull.

Unos far menade att tanken bakom namnet Fjellsson var »Fjällets son«. Det ligger nära till hands att man på 1800-talet liksom i dag associerar namnet med bergstoppar, men när namnet Blanckenfjell skapades (1645) var slutledets betydelse »fält«. Så är fallet även med namnet på adliga ätten Blåfield, vilket uttalas [blåfjeld]. Det ålderdomliga ordet finns även i schacktavelsfjäll, »ruta i ett schackbräde«. Det fjäll som syftas på i de båda namnen är bakgrundsfältet i vapenskölden – vilket är blått för ätten Blåfield, silverblankt för ätten Blanckenfjell. ■

Hjalmar Fjellsson (1899–1972), sedermera skeppare, under sin militärtjänst i flottan 1919. Privat ägo.

Familjen Fjellsson framför sin bostad på Lilla Kornö utanför Lysekil i slutet av 1940-talet. Från vänster Unos farmor Anna (född Eliasdotter), pappa Hjalmar med Uno framför sig, mamma Hilda (född Backman) med Unos yngre bror Jan. Privat ägo.

Brickor med släktens vapensköld

Jag tillverkar brickor efter fotografier
tagna av Karl-Henrik Stiernspetz.

Kontakta mig gärna för mer
information.

gudrunwalla@gmail.com

Vapnen i Adelskalendern 2022

DE HERALDISKA VAPNEN I 2022 års Adelskalender är framställda i sina fullständiga former och är, så långt det har varit möjligt att kontrollera, rättvisande återgivna. Ritningarna har utförts och ställts till Riddarhusets förfogande av förre riddarhussekreteraren friherre Otto von Schwerin. Undertecknad har granskat och kontrollerat överensstämmelsen av riningarna mot sköldebrev och andra källor.

Redan 2001 års utgåva av Adelskalendern hade Otto von Schwerin illustrerat med vapensköldar, vilka uppdaterades och förbättrades fram till utgåvan 2013. Dessa illustrationer omfattade enbart sköldarna av vapnen i fråga – hjälmar, hjälmprydnader, sköldhållare och andra komponenter saknades.

Adelskalenderns utgåvor 2016 och 2019 kom att prydas av vapenteckningarna i August Wilhelm Stiernstedts och Carl Arvid Klingspors Sveriges Ridderskaps och Adels Wapenbok, utgiven 1857–1879. Dessa vapen var förvisso kompletta och i

färg men otydliga och behäftade med många felaktigheter. Färgerna var heller inte enhetliga vapnen emellan, varför det inom boken fanns vitt skilda nyanser av basfärger som rött, blått och grönt.

BEHOVET AV FULLSTÄNDIGA, tydliga och korrekta vapensköldar som illustrationer i Adelskalendern var uppenbart. Förutsättningar till sådana fanns inför denna utgåva av Adelskalendern eftersom Riddarhuset under många år systematiskt samlat in information om ätternas vapensköldar. Det handlar om beskrivningar och återgivning av vapen i sköldebrev förvarade i arkiv både i Sverige och utomlands men även i privat ägo, därtill bland annat huvudbaner i kyrkor, sköldebrevsavskrifter, äldre vapenböcker och vapenplåtar i Riddarhussalen. Ett projekt med transkribering (avskrift) av blasoneringarna (vapenbeskrivningarna) i sköldebreven har dessutom genomförts. Sammantaget har

Text: Göran Mörner, riddarhusgenealog

ett mer samlat kunskapsunderlag funnits än vad tidigare illustratörer av vapenböcker haft tillgång till.

Den primära källan för den nya illustrationen har varit sköldebrevet i den mån det varit tillgängligt. I vissa fall är det anmärkningsvärt hur mycket målningen i sköldebrevet kan skilja sig från senare illustrationer i vapenböcker. I många fall har de nya transkriptionerna av blasoneeringarna varit outhärliga för att kunna förstå vapnet rätt. I de fall sköldebrev saknats har andra källor beaktats (exempel nämnda ovan). Rörande uradliga ätter (sådana som saknar sköldebrev) – såsom Natt och Dag, Soop, Ribbing och Lilliehöök – finns hävdvunna vapeninnehall.

Viss normalisering har genomförts. Det viktiga har varit att avbilda rätt föremål och symboler i rätt proportioner, placering och tinkturer (färger). Vissa vapen har även harmoniserats för de ätter som fortlever i flera värdigheter – som till exempel Adlercreutz, Fock och

Grevliga ätten Nieroth. Adelskalendern 2016. Stiernstedt Klingspor.

Grevliga ätten Nieroth. Grevebrevet. Finlands Riddarhus.

Grevliga ätten Nieroth. Adelskalendern 2022. Otto von Schwerin.

Wrangel – fast de kan se tämligen olika ut i sköldebrevens eftersom olika konstnärer har utfört illustrationerna.

En version av respektive krona – adlig, friherrlig och grevlig – har använts trots att rangkronor kan se olika ut i olika sköldebrev. Inga försök har gjorts att efterlikna illustrationen av rangkronan i sköldebrevet. Äldre grevbrev har nämligen oftast vad som med vår tids uppfattning liknar en adlig rangkrona i vapenritningen. Ett undantag från standardiseringen utgörs av de adliga ätter som är riksrådsätter, vilka av tradition har en krona som liknar den friherrliga

rangkronan. Adliga ätter representeras med krona i form av en adlig rangkrona på hjälmen endast i de fall som sköldebrevet, eller hävden, anger att så ska göras. Det gäller ätter som Mörner, Pauli, Lilliecrona och de Besche. I de flesta andra fall har en adlig ätt en hjälmbindel (vulst) ovanpå hjälmen i stället för en krona.

När det explicit specificeras i sköldebrevet att en vapensköld ska vara av en speciell form har den formen valts. För de flesta övriga vapen har en sköldform med rundad nederkant använts. Undantag utgörs av några ätter som enligt sina respektive sköldebrev uttryckligen ska ha en

»engelsk« sköld med spetsig nederkant eller en »fransk« sköld som närmast är fyrkantig.

EFTER ETT MYCKET givande samarbete med utbyte av tusentals ritningsförslag är det nu glädjande att kunna presentera en nyritning av samtliga levande ätters fullständiga vapen.

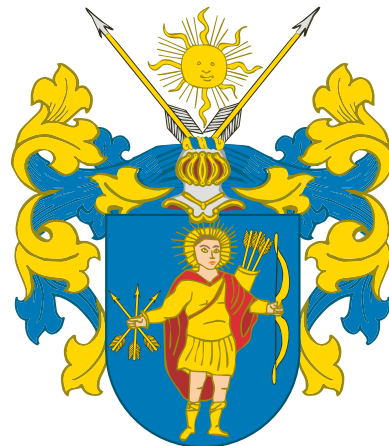
Ett speciellt stort tack ska riktas till alla som har valt att förvara sköldebrev på Riddarhuset. Detta förtroende har varit en förutsättning för framställandet av vapnen i Adelskalendern 2022. ■

Adliga ätten Skytte af Sättra. Adelskalendern 2016. Stiernstedt Klingspor.

Adliga ätten Skytte af Sättra. Sköldebrevet. Riddarhuset.

Adliga ätten Skytte af Sättra. Adelskalendern 2022. Otto von Schwerin.

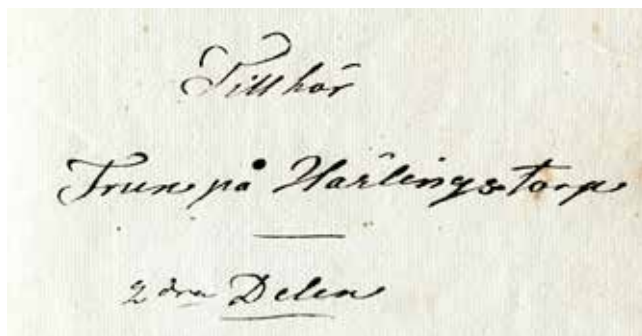
Efterlysning

I MITT FÖRVAR AV kokböcker av olika ålder och aktualitet finns en volym med inskrivna recept. Ägarinnan Sophie Gyllenhaal, född Palm (1795–1865), har med prydlig stil skrivit in drygt 100 recept, ofta med källa angiven, det vill säga någon person i släkt- eller vänskapskretsen. Ibland finns bara angivandet av gårdsnamnet.

Men vem har del 1 i dag? Det troliga är att dottern Jacqueline (1824–1905), gift Odencrants, ärvde den delen. Och brodern fick den andra som jag har. Men sedan, efter Jacqueline? Hon bodde på Torpa i Ljungarum utanför Jönköping och hade många barn. En dotter var gift Wieselgren, en annan Palmgren och en tredje Storckenfeldt. Jag har lyssnat

med bryllingar Bratt och Bexelius men utan framgång. Tar gärna emot tips eller idéer om var den kan finnas. Del 2 är snyggt bunden med bra papper och tydlig stil samt fyra gröna bomullsband så att volymen kan knytas ihop. Det vore konstigt om den bara försvunnit spårlost. ■

Olle Gyllenhaal,
kontakta via arteetmarte@riddarhuset.se

Påskrift på volym med recept. Härlingstorp är en gård vid norra kanten av Hornborgasjön, mellan Skara och Skövde.

Donationer, depositioner och förvärv

december 2020–september 2021

DONATIONER

Kuylenstierna

Herr Klas Widén, Skanör, har donerat ett ordenstecken för Vadstena Adliga Jungfrustift (VAJS) med tillhörande inskrivningsbevis. Ordenstecknet har tillhört hans hustru Louise Widén, född Kuylenstierna nr 1304 (1950–2019).

von Hauswolff

Herr Fredric Bedoire, Stockholm, har donerat ett stålputschaft och en ring i silver, båda med vapnet för adliga ätten von Hauswolff nr 1880. Pitschaftet har tillhört Justus Olivier von Hauswolff (1766–1854). Se »Heraldica Varia« i *Arte et Marte* 2018:1 om sköldebrevet för ätten von Hauswolff som är donerat till Riddarhuset.

Patek

Herr Stanislaw Patek, Stocksund, har donerat ett ryskt senatsdekret, utfärdat i Sankt Petersburg år 1900 på uppdrag av kejsaren, i vilket hans farfar bekräftades

Ordenstecken, Vadstena Adliga Jungfrustift, som tillhört Louise Widén, född Kuylenstierna (1950–2019).

Text och foto: Göran Mörner, riddarhus-genealog

Ring och pitschaft, adliga ätten von Hauswolff nr 1880.

rätten till ärftligt adelskap, jämte en av Notarius Publicus i Stockholm vidimerad översättning till svenska och till engelska. Dessutom ett motsvarande dekret för hans farfarsfar.

Adliga ätten Patek har polskt ursprung och finns upptagen i Kalender över Ointroducerad Adels Förening (OAK) sedan 1958. Ätten är känd sedan 1589 och medlemmar av den har inflyttat till Sverige 1939 och 1949.

Mannerfelt

Huvudmannen herr Lars Mannerfelt, Malmö, har donerat sköldebrevet i original för adliga ätten Mannerfelt nr 775.

Artillerimajoren under amiralitetet, sedermera amirallöjtnanten i amiralitetet, Måns Assarsson (1619–1674), adlades den 9 oktober 1665 i Stockholm av Karl XI:s

förmyndarregering med namnet Mannerfelt. Ätten introducerades den 16 juni 1668 under nr 775.

Vapnet är fullt av sjömilitära attribut. I det nedre blå fältet står en lavett med ett stycke. Ni som har besökt Vasamuseet har sett liknande pjäser där. I det övre röda fältet står en ståklädd man som håller i något som kallas stångkula – två kulor med en stång emellan. Sådan ammunition avlossades från kanonerna på ett skepp och rev sönder fiendeskeppens segel, tackel och tåg när stångkulan började rotera efter avlossning. Mellan de röda och blå fälten flyter en ström av silver. I hjälmprydnaden återkommer mannen, denna gång med ett svärd i handen, emellan sex svenska örlogsflaggor.

Odencrantz

Syskonen, herr Jan Odencrants, Älta och fru Ebba Zetterquist, född Odencrants, Enskededalen, har omvandlat det sedan 1962, av deras fader Gerhard Odencrants (1888–1967), på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Odencrantz nr 1947 till donation.

De fem barnen, tre söner och två döttrar, till biskopen över Linköpings stift, teologie doktorn Andreas Olai Rhyzelius (1677–1761), adlades för faderns förtjänster den 22 november 1751 på Stockholms slott av Adolf Fredrik med namnet Odencrantz. Prästfolk kunde nämligen normalt sett inte personligen bli adlade då de ansågs höra till den andliga världen, i stället kunde barnen adlas. Sönerna introducerades den 8 juni 1752 under nr 1947.

Vapnet är delvis talande med en krans av rosor överlagd en fyrstyckning (delad på båda diagonalerna) i grönt och silver. Kransen i sig är belagd med tre stjärnor och två rosor. Troligtvis representerar de tre stjärnorna de tre sönerna och de två rosorna de två döttrarna som adlades. Andreaskorset i nedersta gröna fältet torde då representera biskopen själv. I hjälmprydnaden ser vi röda drakvingar, ovanliga föremål i heraldik, som omger en biskopsmössa i guld.

Charpentier

Fru Hélène Charpentier, Stockholm, har omvandlat det sedan 1982, av hennes fader Rolf Charpentier (1916–2012), på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för ointroducerade utdöda friherrliga ätten Charpentier till donation.

Generalmajoren i armén och översten för artilleriregementet, sedermera generallöjtnanten, Claes Robert Charpentier (1706–1782), upphöjdes i friherrlig värdighet den 12 september 1772 på Stockholms

Övre raden: Friherrliga ätten Charpentier ointroducerad.

Under till vänster: Adliga ätten Linroth nr 1222. Till höger: Adliga ätten Mannerfelt nr 775.

Nederst till vänster: Adliga ätten von Brehmer nr 1837. Till höger: Adliga ätten Odencrantz nr 1947.

Approberad vapenskiss, adliga ätten Palander af Vega nr 2341.

Vapenritningen i sköldebrevet är av yppersta konstnärliga kvalitet. Själva grundvapnet är identiskt med vapnet för den ursprungliga adliga ätten Charpentier nr 765. I blått fält en hjort som tittar ned i en springbrunn. Den tillagda nya vänstra hjälmprydnaden är en svartklädd man som håller en brinnande fackla i handen. Den är hämtad från Claes Robert Charpentiers moders vapen. Hon hette Gertrud Helena von Köhler (1668–1730). Mellan hjälmarna står en gyllene vase vars strålar når ned i själva skölden. Sköldhållare är en eldsprutande grön (heraldisk) salamander och en lokatt.

Palander af Vega

Ann Elisabeth Cronstedt, Stockholm, har donerat sköldebrevet i original med tillhörande separat vapenskiss för utdöda adliga ätten Palander af Vega nr 2341. Denna oerhört generösa donation

omfattade även en samling andra unika föremål av så pass speciell karaktär att de kommer att beskrivas i en separat artikel i ett kommande nummer av Arte et Marte.

Svenska sköldebrev från sent 1800-tal har en annorlunda disposition. I originalsköldebrevet finns varken blasonering eller någon ritning av vapenskölden. Vid ett senare tillfälle kom sköldebrevet nämligen att kompletteras med en separat vapenskiss med tillhörande blasonering. Så är fallet med adliga ätten Palander af Vega nr 2341, adliga och friherrliga ätterna Dickson nr 2340 respektive nr 406, adliga ätten Wijk nr 2342 och friherrliga ätten Nordenskiöld nr 405. Både Dickson, Nordenskiöld och Palander var, på olika sätt, delaktiga i Vegaexpeditionen 1878–1880.

Kaptenen i flottan, befälhavaren på ångfartyget Vega under Nordostpassagens upptäckande 1878–1880, sedermera amiralen, Adolf Arnold Louis Palander

(1842–1920) adlades den 9 april 1880, enligt 37 § 1809 års regeringsform, innebärande att endast huvudmannen innehar adlig värdighet, på Stockholms slott av Oscar II med namnet Palander (inte Palander af Vega). Ätten introducerades den 1 december 1880 under nr 2341 med namnet Palander af Vega. Ätten utslocknade den 4 mars 1931.

Vän av ordning kan här anmärka att skeppet Vega anlände först den 24 april till Stockholm. Så hur kunde Palander adlas på Stockholms slott den 9 april? Simmade han i förväg? Det enkla svaret är att det är som i de flesta andra fall av utdelade adelskap - den som adlades var själv inte närvarande. Adlande var utfärdande av en statsakt som monarken skulle underteckna och alltså inte en ceremoni. Det förklarar att många kan ha blivit adlade i Timurtasch av Karl XII eller på »Jagten Amadis till ankars wid

Adliga ätten Danckwardt nr 1412.

Granboda» av Gustav IV Adolf fast de själva befann sig i Stockholm. De som skulle adlas gjorde alltså inte någon resa till den plats där monarken befann sig.

Vapenskissen är utförd den 29 maj 1880 av riksheraldiker August Wilhelm Stiernstedt (1812–1880). Uppe i högra hörnet har Oscar II skrivit »Gillas, Oscar«. Även vapenskisser skulle nämligen förevisas monarken och godkännas. Här i skissen anges det nu att ättenamnet ska vara Palander af Vega.

Vapnet är mycket speciellt. I ett blått fält «... synes ett barktackladt svart ångskepp för fulla segel och hissad treklufven Svensk flagg samt standert å stormasttoppen med god fart gå fram åt öster, lemnande akterut ett högt isberg, samt förbigående flera vid sidan brutna isstycken.» Att riktningen på skeppet anges »åt öster» kan mycket väl vara helt unikt i heraldiken. Självklart syftar detta

på den färdväg som skeppet tog när hon färdades österut för att kringsegla den eurasiska kontinenten.

von Brehmer

Friherre Otto Wrangel von Brehmer, Falsterbo, har omvandlat det sedan 2007 av honom på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten von Brehmer nr 1837 till donation.

Drottning Hedvig Eleonoras hovkamrerare samt direktören vid drottningens räknekammare och hovkontor, Johan Brehmer (1650–1707), adlades den 8 juli 1705 i huvudkvarteret Rawitz i Storpolen av Karl XII med namnet von Brehmer. Sköldebrevet utfärdades dock först den 9 mars 1731 i palatset i Stockholm av Fredrik I. Ätten introducerades den 19 juni 1731 under nr 1837. Ätten utgick på svärdssidan den 30 juni 1754 och spinnsidan den 13 februari 1822.

Skölden är av guld och belagd med en blå sparre som är omgiven av tre svarta griphuvuden. I hjälmprydnaden syns en halv svart fläkt örn. Någon rimlig förklaring till symbolikens innebörd har inte kunnat utrönas.

Linroth

Systrarna fru Gunilla Bolinder, Stockholm, fru Ulrika Linroth Odelberg, Stockholm, fru Eva Röing, Stockholm, fru Christina Grahm, Trosa och fru Monna Torssell, Nacka, har omvandlat det sedan 2020 av dem på Riddarhuset deponerade sköldebrevet i original för adliga ätten Linroth nr 1222 till donation. Se »Heraldica Varia» i *Arte et Marte* 2020:2 rörande den tidigare depositionen.

Adliga ätten
Carlheim-Gyllensköld nr 1661.

Donera, deponera eller digitalisera

Sköldebrev är viktiga historiska handlingar och dessvärre ofta skrivna på mycket sköra dokument som kräver professionell hantering och förvaring. Den som har ett sköldebrev i sin ägo kan utan kostnad och på ett tryggt och säkert sätt lämna det till Riddarhuset för förvaring, antingen genom donation eller deposition.

En donation innebär att Riddarhuset får föremålet som gåva. Det löser en gång för alla problem vad gäller till exempel bodelning och säkrande av föremålets förvaringsmiljö. Ett annat alternativ är deposition, vilket innebär att äganderätten kvarstår hos deponenten men att sköldebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv. Många väljer att omvandla tidigare deponerade sköldebrev till donation. Fördelarna är många, utöver de som redan nämnts. Donatorn erhåller en livstidsprenumeration på *Adelskalendern* och om det dessutom rör sig om en levande ätts sköldebrev så publiceras vapnet med dess blasonering på en helsida i kommande *Adelskalender*.

Riddarhuset vill gärna ta del av sköldebrev som finns i privat ägo. Därför erbjuder Riddarhuset en kostnadsfri digitalisering av sköldebrev med högupplöst skanning. Vi är också tacksamma för aktuella uppgifter om innehav av sköldebrev i privat ägo eller på offentliga institutioner. Kontakta riddarhusgenealog Göran Mörner med sådana upplysningar och för mer information om donation, deponering eller digitalisering av sköldebrev och andra föremål.

E-post: goran.morner@riddarhuset.se, tel. 08-723 39 95.

DEPOSITIONER

En deposition innebär att äganderätten fullt ut kvarstår hos deponenten men att sköldebrevet kostnadsfritt förvaras i Riddarhusets arkiv.

Danckwardt

Bröderna, herr Magnus Danckwardt, Has-sela och herr Henrik Danckwardt, Stock-holm, har deponerat sköldebrevet i ori-ginal för adliga ätten Danckwardt nr 1412.

Direktören för Torsebro krutbruk i Skåne, sedermera överdirektören, Georg Danckwardt (1664–1721), adlades den 8 november 1706 i huvudkvarteret i Altranstädt i Sachsen av Karl XII med namnet Danckwardt. Ätten introducerades 1710 under nr 1412.

Vapnet är kluvet och det högra fältet är rött med ett stående lejon i guld under en stjärna av samma metall. Det högra fältet är delat i guld och blått. I guldfältet finns två röda (heraldiska) rosor och i det blå fältet två balkvis ställda strömmar av silver. Flera av dessa olika element återfinns, men i andra kompositioner, i vapensköldarna för de övriga fyra, numera utslocknade, ätterna Danckwardt(-Lillieström).

Carlheim, sedermera Carlheim-Gyllensköld

Bröderna, herr Ulf Carlheim Gyllen-skiöld, Höllviken och herr Björn Carlheim Gyllenskiöld, Staffanstorp, har deponerat sköldebrevet för adliga ätten Carlheim, sedermera Carlheim-Gyllen-sköld nr 1661.

Assessorn i Kommerskollegium Håkan Carlheim (1660–1729), jämte den-nes två brorsöner, ryttmästaren vid Adels-fanan, sedermera majoren, Svante Jaens-son Carlheim (1686–1758) och löjtnanten vid Skaraborgs regemente Bengt Gustaf (Wolmarsson) Carlheim (född 1695), adlades den 25 september 1719 i palatset i Stockholm av Ulrika Eleonora med nam-net Carlheim. Ätten introducerades 1720 under nr 1661. Svante erhöll den 16 sep-tember 1743 tillstånd att till Carlheim foga namnet Gyllensköld efter den 1703 avlidne farbrodern Sven Gyllensköld.

Vapenskölden är i guld med en blå sparre belagd med tre silverstjärnor. Möjligen kan de tre stjärnorna syfta på de tre personer som adlades och så även borgen med tre torn. Den röda borgen med en hög spets på mittersta tornet kan vara hämtad från staden Karlstads vapen som innehåller två röda torn med spetsiga huvar. Håkan Carlheim var född i Karlstad.

Wallenstierna

Fru Ewa Wallenstierna, Stockholm och hennes dotter Susanna Wallenstierna, Stockholm, har deponerat sköldebrevet i original för utdöda adliga ätten Wallenstiern, nr 1038.

Assessorn i Åbo hovrätt, tillika häradshövdingen i Lill-Savolaks domsaga, Olof Samuelsson (Wallenius), adlades den 28 februari 1678 i Halmstad av Karl XI med namnet Wallenstierna. Ätten introducerades den 23 oktober 1686 under nr 1034. Ätten utgick på svärdssidan den 20 december 1928 och på spinnsidan 1981.

Vapnet är delvis talande med tre gyllene stjärnor i två blå fält över och under ett gyllene mittfält. Värt att notera att det gyllene mittfältet inte är en bjälke utan utgör en tredjedel av skölden. Man kan spekulera i att det fältet markerar en vall mellan stjärnorna och alluderar på namnet Wallenstierna. ■

Adliga ätten Wallenstierna nr 1034.

Illustrationer: Ottó von Scharffenberg, 070-726 80 38

Adelskalenderns nyritade vapensköldar är digitalt formgivna och kan användas till trycksaker, textilier, flaggor, och gravyrer. De kan appliceras på metall, handbroderier i metalltråd, maskinbroderade logotyper, textila monogram.

Kontakta oss för mer information.

contact@rhombus.se **RHOMBUS** www.rhombus.se

Från släktföreningarna

Beck-Friis

Vid Skånes övergång till Sverige 1658 blev Jochum Beck (död 1682) svensk undersåte. Hans sonson Joachim Beck ärvde genom sin farmor, Else Friis, det Friisiska fideikommisset Hevringholm i Danmark 1731. Enligt danskt kungligt brev av Christian VI skulle han och hans ättlingar använda namnet Beck-Friis och föra det kombinerade vapnet. Joachims tre brorsöner, riksrådet Joachim Beck-Friis (1722–1797), generalmajoren Corfits Ludvig Beck-Friis (1724–1798) och generalmajoren och landshövdingen i Göteborgs och Bohus län, Johan Beck-Friis (1729–1796), upphöjdes till friherrlig värdighet 1770 av kung Adolf Fredrik.

Släktföreningen Beck-Friis bildades 1946 på initiativ av Lave Malcolm Beck-Friis och har sedan dess haft välbesökta släktmöten vart tredje år. Undantaget är mötet 2020 som på grund av pandemin tvingades skjutas fram till 2021.

Det var med viss vända som vi i styrelsen för släktföreningen Beck-Friis beslutade att kalla släktingarna till ett fysiskt släktmöte 2021. Mötet skulle äga rum i september men skulle alla hinna bli vaccinerade? Kunde någon ny variant av coronaviruset dyka upp?

Egentligen skulle vi ha träffats hösten 2020 men av kända skäl fick vi ställa in det mötet. Nu hade vaccinet kommit när styrelsen skickade ut kallelsen och det visade sig vara ett korrekt beslut. Folkhälsomyndigheten gjorde bara någon vecka innan släktmötet en samlad bedömning att Sverige kan gå vidare i att avveckla restriktionerna tack vare en hög vaccinationstäckning.

Förväntan var stor när släktmedlemmarna anlände till Jockum Beck-Friis vackra herrgård Värmlands Säby i närheten av Kristinehamn. Cirka 50 vuxna och 10-talet barn var anmälda och de flesta dök också upp. Släktföreningens styrelse hade även ordnat med digital uppkoppling till mötesförhandlingarna, för de släktingar som inte kunde eller ville träffas fysiskt än.

Guidningen på Värmlands Säby fick däremot bara de mötesdeltagare som var på plats uppleva. Värmparet Jockum och Christina »Tinna« Beck-Friis gav en fängslande beskrivning av godsets historia och hur det helt nyligen hamnade i deras ägo.

Huvudbyggnaden är en klassisk svensk 1700-talsherrgård men med anor långt bak i tiden. Den nuvarande mangårdsbyggnaden stod färdig i slutet av 1770-talet och godset har bytt ägare många gånger. Bland de tidigare ägarna märks släkterna Ribbing, Sparre, Åkerhielm och Falkenberg. Så sent som 2017 köpte Jockum egendomen av sina släktingar på mammans sida i familjen Falkenberg.

Herrgården är varsamt hanterad då Jockum är nogga med att så mycket som möjligt av innandömet ska lämnas i ursprungligt skick. Det fantastiska Kina-rummet med handmålade tapeter genererade många imponerade utrop hos besökarna och när dörrarna till släktmötesmiddagen öppnades fick vi kliva in i en magnifik 1700-talssal.

Middagen blev släktmötets höjdpunkt där vi fick njuta av läcker mat och goda viner i en högtidlig men samtidigt mycket varm och vänlig miljö. Släktmötesförhandlingarna hade dessförinnan klarats av i Värmlands Säbys bygdegård, som passade perfekt för vår sammankomst. Under mötesförhandlingarna blev undertecknad avtackad efter tio år som ordförande för släktföreningen Beck-Friis. Det har varit en spännande och lärorik period men nu tyckte jag att ordförandeklubban borde gå vidare. Till ny ordförande valdes Mårten Beck-Friis i Stockholm och jag kunde med glädje och trygghet lämna över ansvaret till en mycket duglig efterföljare.

Släktmiddagen höll på nästan till midnatt, det tog emot att bryta upp från alla roliga samtal, nygamla släktkontakter, god förtäring och den trevliga atmosfären. Värmparet hade, tillsammans med de vuxna barnen Jockum och Anna Arp, lyckats skapa just den gästvänlighet och värme som många av oss besökare längtat efter under månader av hemisolerings.

Efter nattvila på Kristinehamns stadshotell gick färdan nästa morgon till Jockums bror Gustaf Beck-Friis, som tillsammans med sin hustru Anneli bor på Skagersholms herrgård i Finnerödja, Laxå kommun. Även detta ståtliga herresäte har en imponerande historia.

Egendomen Skagersholm bildades 1624 av riksrådet Conrad Falkenberg och under andra hälften av 1600-talet startades järnförädling av sonen Henrik Falkenberg. De fyra flyglarna uppfördes på 1600-talet och nuvarande corps de logiet stod klart 1751. Egendomen ägdes av familjen Falkenberg fram till mitten av 1700-talet då det följde en period med flera ägarbyten. En av de färgstarkaste ägarna var Gunnar W. Andersson, känd för att på 1920-talet ha sålt 1 000 svenska lok till Lenin. Det var och är fortfarande en av de största privata affärstransaktionerna i landet. 1937 lät Andersson bygga ett tvåvåningsbåthus i funkisstil i sjön Skagern. Båthuset ligger på en tidigare pir för utfrakt av

stångjärn i Skagern och förklarades 2010, tillsammans med piren, som byggnadsminnesmärke. 1991 köptes Skagersholm tillbaka av Gustaf Beck-Friis som i rakt nedstigande led är ättling till grundaren Conrad Falkenberg. Egendomen ägs och bebos sedan dess av familjen Beck-Friis.

Gustaf Beck-Friis visade mötesdeltagarna många intressanta föremål med anknytning till gården och/eller släkten. Bland annat hade han originalmålningarna från 1600-talet på de (då) danska makarna Jochum Beck (1604–1682) och Else Friis (1615–1696) som sedermera gav upphov till släktnamnet Beck-Friis. De flesta av besökarna hade dittills bara sett dåliga kopior av dessa målningar, om ens det, och plötsligt blev vår gemensamma bakgrund lite mer påtaglig.

Allt trevligt har som bekant ett slut, så även detta släktmöte. Släktföreningens styrelse kunde konstatera att vi haft väldigt roligt tillsammans, mycket tack vare våra värdars stora generositet och gästfrihet. Nu när möjligheten att träffas i lite större grupper har kommit tillbaka rekommenderar jag andra släktföreningar att börja ses fysiskt igen. Det ger såväl gammal som ung en välbehövlig nystart och samhörighetskänsla.

Johan Beck-Friis, f.d. ordförande för släktföreningen Beck-Friis

Pauli

Lördagen den 2 oktober träffades medlemmar ur Pauli släktförening i Riddarhuset. Det har varit ett händelserikt år med pandemi och det var osäkert ända till i början av september om träffen kunde genomföras. Vi i styrelsen kände ett »yes!« när det visade sig att vi kunde genomföra det.

Vi möttes upp i Stenhallen för mingel och lite muserande vin, efter det gick vi upp till Riddarhussalen för en guidad visning. Det var underbart att få en snabbintroduktion om de olika epokerna i Riddarhusets historia och hur motiven i sköldarna speglar epokerna. Vår guide var väl påläst och trollband deltagarna.

Sedan var det dags för middag i Lantmarskalkssalen och på väg in dit kunde gästerna betrakta ättens sköldebrev från 1598 som dagen till ära var utställt i en monter. Det var många som förundrades över vilket gott skick dokumentet var i. Kaffet och även intogs i Sällskapsvåningen där vi satt och pratade.

Släktföreningen och släkten Pauli har fått en ny kvist som inte var känd tidigare, dock så hör den till släkten och inte ätten Pauli.

Det var med visst vemod som träffen avslutades men det är mindre än två år kvar tills nästa släktmöte, som även det är planerat att hållas i Riddarhuset.

Joakim Pauli, ordförande

Silfverstolpe

Silfverstolpeska släktföreningen genomförde sitt släktmöte den 18 september 2021, traditionsenligt i Riddarhuset. Drygt 70 medlemmar i åldern 12 till 80 hade hörsammat inbjudan. Att ett generationsskifte är på gång var tydligt. Glädjande nog återfanns många i de yngre åldrarna.

Släktmötet äger rum vart tredje år, och förutom sedvanliga möteshandlingar försöker vi sprida kunskap om såväl tidigare som nu levande släktingar. Det är den kunskapen som är kittet i vår gemenskap.

Att pandemin drabbat oss alla genom bland annat avsaknad av social samvaro är märkbart. När det äntligen blev kalas så var det verkligen feststämning. Släktföreningens ordförande, Johan Silfverstolpe i Lund, påpekade dock att det har funnits tidigare pandemier som drabbat släkten. Gudmund Leonard till exempel (1815–1853) dog i kolera efter att som volontär hjälpt till att forsla bort avlidna i den koleraepidemi som drabbade Sverige i mitten av 1800-talet.

Vid årsmötet fick vi en ordentlig genomgång av släktföreningens skattmästare Claes Silfverstolpe om hur släktföreningens medel bäst förvaltas för att kunna säkra framtida verksamhet. Dragningen fick många att fundera på sitt eget sparande.

Till årets släktmöte hade såväl ordföranden som skattmästaren aviserat sin avgång. Valberedningens ordförande, Henrik Silfverstolpe i Klagstorp, föreslog att Marie Silfverstolpe skulle väljas till ordförande, Anne Banér till sekreterare, Paula Silfverstolpe till skattmästare och Nicole Silverstolpe till ledamot. Släktmötet beslöt i enlighet med valberedningens förslag.

En styrelse som endast består av kvinnor torde vara mycket ovanligt bland släktföreningarna. Det visar på det engagemang som också finns bland så kallade utgifta och deras barn.

Efter det formella släktmötet reflekterade Marie Silfverstolpe över hur nära släkt vi är med vår anfader, Gudmund Silfverstolpe och över släktnamnet Mascoll. Vidare berördes idrottsliga prestationer som att segla Gotland Runt i en klassisk träbåt byggd av deras farfar Gudmund (Amelie och Alexandra) och ridsporten reining där Isabell Silverstolpe har varit världsmästare.

Därefter vidtog en utsökt middag i Lantmarskalkssalen men den sedvanliga dansen uteblev på grund av de restriktioner som fortfarande gällde.

Marie Silfverstolpe, ordförande

Från sällskapsföreningarna

Svenska Adelsförbundet

Svenska Adelsförbundet arrangerar normalt årligen »afternoon tea« för ättemedlemmar i Stockholm med omnejd som under året fyller 70 år. Vid detta tillfälle brukar Adelsförbundet bjuda på någon form av underhållning. Höstens tebjudning måste tyvärr inställas på grund av pandemin.

Svenska Adelsförbundet skulle ha avhållit sitt årsmöte i april 2021, men det fick skjutas upp på grund av pandemin och genomfördes i stället den 21 september 2021 på Riddarhuset. Mötet inleddes med mingel och förfriskningar och förlöpte sedan enligt plan. Såväl den nuvarande styrelsen liksom revisorer och revisorssuppleanter omvaldes. Vid det efterföljande konstituerande mötet fastställdes kommande årsmöte till torsdagen den 21 april 2022 och tebjudningen till torsdagen den 22 september 2022.

Svenska Adelsförbundet har sedan långt tillbaka rätt till tio lägenheter i Stiftelsen Vänner till Pauvres Honteux (SVPH) seniorboende i Nockebyhem, beläget i Nockeby, Bromma. En lägenhet är nu uthyrd medan de återstående nio lägenheterna är, efter en längre tids renovering, tillgängliga från 2022. Medlemmar i Svenska Adelsförbundet är välkomna att ställa sig i kö. Anmälan ska ske till svph.se och till Susanne Adlercreutz (susanneadlercreutz@hotmail.com) som är svenska Adelsförbundets kontaktperson till

SVENSKA ADELSFÖRBUNDETS huvuduppgift är att ekonomiskt bistå behövande inom adeln, i första hand äldre och sjuka. Även ointroducerad adel kan komma i fråga. Många hjälpbehövande saknar egen förmåga att söka bidrag. Hör gärna av er till oss om ni känner till något ömmande fall. För mer information om förbundets verksamhet, kontakta sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren Gabriel Hermelin, tel. 070-721 11 28.

stiftelsen. För att åtnjuta förtur är det nödvändigt att vara medlem i Svenska Adelsförbundet (se Riddarhusets hemsida). Fullständig information finns på stiftelsens hemsida. Tiden närmar sig för de första lägenheterna att bli inflyttningsklara så det är bra om intressenter anmäler sig så fort som möjligt.

Svenska Adelsförbundet anslöt sig 2017 till Riddarhusets värdepappersförvaltning i den så kallade Herculesfonden. Det har visat sig vara en klok åtgärd som innebär god avkastning och möjliggör att förbundet fortsatt kan stödja behövande på ett bra sätt. Styrelsen strävar efter att fortsätta dela ut understöd i samma nivå som tidigare trots svängningar i konjunkturen. Senaste resultat har varit så positivt att styrelsen kunnat besluta att höja de traditionella julgratifikationerna något. En positiv årsredovisning för 2020 lovar också gott för framtiden.

Svenska Adelsförbundet har åtagit sig att från svenska sida administrera det ungdomsutbyte som sker inom ramen för CILANE.

Upplysningar om förbundets verksamhet lämnas av sekreteraren Ulf Gyllenhammar, tel. 08-767 80 84 eller kassaförvaltaren, friherre Gabriel Hermelin, tel. 070 721 11 28. ■

Henrik von Vegesack, ordförande

Ungdomsutbyte inom CILANE

Sedan många år finns inom CILANE (Commission d'Information et de Liaison des Associations Nobles d'Europe) en verksamhet som erbjuder tonåringar (13–17 år) möjlighet till ungdomsutbyte. Verksamheten bär namnet Youth Exchange of CILANE. Svenska Adelsförbundet representerar Sverige inom Youth Exchange.

Rent praktiskt kan det gå till så här:

En adelsfamilj i Frankrike har en tonåring som gärna skulle vilja komma till Sverige i en-två veckor. Eftersom familjen inte har egna svenska kontakter, vänder man sig till den franska representanten i Youth Exchange of CILANE. Denna meddelar sig med Sveriges motsvarighet som undersöker om det finns någon adelsfamilj som kan vara intresserad av att få en besökande tonåring, helst en familj med egna tonåringar. Kontakterna sköts därefter direkt mellan familjerna i Frankrike och Sverige. På samma sätt kan svenska adelsfamiljer omvänt utnyttja CILANE:s stora nätverk i övriga Europa.

Det är också möjligt att låta svenska tonåringar besöka familjer i andra europeiska länder utan att ta emot ungdomar därifrån, även om detta inte är huvudtanken.

Förmedlingen sköts ideellt och är helt kostnadsfri för båda parter. Deltagande länder är Belgien, Finland, Frankrike, Holland, Italien, Kroatien, Portugal, Ryssland, Schweiz, Spanien, Sverige, Tyskland, Ungern och Österrike. England är mycket efterfrågat som utbytesland, varför ett intensivt

arbete pågår för att hitta en lämplig kontaktperson där.

Med anledning av covid-19 har inga utbyten ägt rum under sommaren 2021. Undertecknad tar gärna emot förfrågningar och intresseanmälningar för sommaren 2022, helst per e-post. ■

för Svenska Adelsförbundet

Carl-Gustaf Åkerhielm af Margrethelund, vice ordförande

E-post: cg.akerhielm@gmail.com

Telefon: 070-341 97 17

Riddarhussällskapet

Nu får vi äntligen ses på riktigt igen! Riddarhussällskapet har efter lättade restriktioner återupptagit sin verksamhet. I augusti startade vi hösten med en stadsvandring runt Riddarholmen ledd av Hans Christian Toll samt mat och mingel hos Bokförlaget Langenskiöld i Gamla Stan. I mitten av september guidades en glad skara runt i Uppenbarelskyrkan i Hägersten med dess magnifika konstfulla glasfönster varefter vi gick till en närbelägen restaurang för lunch.

Vi kommer den 17 november få en föreläsning av den kände stockholmskännaren Peter Lundevall med rubriken *Att bygga en stad. Stockholm under 800 år*. I stället för bal har vi i år en musikalisk afton den 27 november med delar ur Romeo och Julia-kören på Riddarhuset. Efter framträdandet äter vi en bit tillsammans. Året avslutas med sedvanlig glögg den 16 december.

Våren 2022 erbjuder kulturella aktiviteter såsom Liljevalchs Vårsalong med guidad visning i februari och af Chapmans plats i svensk örlogshistoria som föredrag i april. Årsmötet i mars kommer att förgyllas av föredraget Från adelns järnbruk till framtidsindustri, en insidervblick om miljöanpassad stålproduktion, i dess historiska kontext.

Vi önskar alla en fortsatt fin höst och välkomnar våra medlemmar att ta del av vårt program! ■

Hedvig von Ehrenheim, programansvarig

RIDDARHUSSÄLLSKAPET är en sällskapsförening som är öppen för Riddarhusets medlemmar med familjer. Föreningen ordnar föreläsningar, utflykter, guidade visningar och festliga sammankomster. För upplysningar om föreningens verksamhet och frågor om medlemskap, välkommen att kontakta Yvonne Gyllenram, ygyllenram@gmail.com.

RAUK

2021, förhoppningarnas år, inledades med föreningens första digitala årsmöte där en ny styrelse valdes. I år fick vi tillskott av två nya ledamöter, varmt välkomna Gustaf Björnberg och Mikaela Rennerfelt.

I takt med det förbättrade läget i samhället har aktiviteter med fysisk närvaro, så som lerduveskytte och sommar-AW, kunnat anordnas i mindre skala utifrån de restriktioner som varit. Sommaren avslutades med vår traditionsenliga bal, äntligen! Femtio medlemmar och gäster kunde denna kväll njuta av god mat och dryck men framför allt trevligt sällskap!

Kalendariet för hösten fortsätter anordnas utifrån gällande rekommendationer. I takt med att situationen går mot det bättre kommer föreningen mer och mer återgå till det normala där vi ser fram emot att träffas oftare, utan skärmtid.

Alla mellan 18–35 år är varmt välkomna att ansöka om medlemskap i RAUK, det blir alltid roligare ju fler man är. ■

Alexander Hamilton, ordförande

RAUK (Ridderskapet och Adels Ungdomsklubb) är en ideell förening för dig mellan 18–35 år som tillhör en på Riddarhuset introducerad ätt. RAUK:s huvudsakliga arrangemang varje år är vinterbalen i februari och sommarbalen i augusti. Vartannat år arrangeras i samband med sommarbalen en internationell helg för medlemmar ur CILANE. Utöver balerna erbjuder vi många olika kulturella och sociala aktiviteter, allt från afterworks till föreläsningar. Ditt medlemskap i RAUK ger tillgång till ett stort nätverk och möjligheten att träffa många nya vänner. Medlemskap är kostnadsfritt och du registrerar dig enkelt på riddarhuset.se.

RIDDARHUSETS CATERING

Riddarhusets catering går också att anlita för släktmiddag på annan lokal än Riddarhuset. Minimum 50 personer. Kontakta Sita von Essen:
info@riddarhuscatering.se

Riddarhuset i Finland

RIDDARHUSETS VERKSAMHET HAR otvivelaktigt påverkats negativt under de speciella förhållanden som rått sedan mars 2020. De förlorade intäkterna för uthyrning av Riddarhussalen har blivit betydande. Flera konserter som var inplanerade för 2020 och 2021 blev dessvärre inhiberade eller uppskjutna. De som framfördes arrangerades för begränsad publik eller streamades. *RH Concerts rf*, den förening som grundats för att främja konsertverksamheten, har förberett ett intressant program som förhoppningsvis kommer att förverkligas i slutet av 2021 och nästa år. Aktuellt kulturprogram presenteras på vår hemsida, riddarhuset.fi.

Den nya hemsidan som baserar sig på en modern digital plattform har fungerat väl och gett positiv respons. Vi strävar efter att publicera flera aktuella artiklar i digital form samt undersöker möjligheterna att skapa en webbutik där vi kan sälja och hantera de publikationer som vi ger ut.

Adelskalendern 2022 levereras från tryckeriet i början av december och kan

beställas från Riddarhusets kansli, e-post: amanuens@riddarhuset.fi.

Årets nummer av *Vårt Riddarhus* utkommer i början av december 2021 och behandlar både historiska ämnen och nu levande medlemmars bedrifter inom företagsamhet och konst.

Med tanke på förbättrade utsikter för salsuthyrningen under nästa år har direktionen beslutat att vid ingången till Regeringsgatan 2 A låta installera en kombinerad person- och varuhiss, som går från källaren till andra våningen. Samtidigt kommer trappuppgången, köket och personalens köks- och toalettutrymmen att renoveras. Tills vidare har arbetena framskridit enligt plan och vi har inte varit tvungna att inhibera en enda reservation på grund av renoveringsarbetena.

Adelsmötet 2021 kommer att återupptas tisdagen den 1 mars 2022. De sex plenimötena kommer att hållas den 1, 2, 3, 22 (två pleni) och 24 mars. Adelsmötet avslutas traditionsenligt med Riddarhusbalen lördagen den 26 mars. ■

Johan von Knorring, riddarhuskamrerare

GENEALOGI

Adelskalendern

Sedan 1858 har Riddarhuset i Finland gett ut *Finlands Ridderskaps och Adels kalender* allmänt kallad *Adelskalendern*. Publikationen är en utredning över de nu levande ätterna och det aktuella personbeståndet inom adeln och utkommer vart tredje år.

Inför jul utkommer den 43:e upplagan av *Adelskalendern*.

Ättartavlorna

Under åren 1942–1965 utkom *Ättartavlor för de på Finlands Riddarhus inskrivna ätterna* redigerade av Tor Carpelan. Ättartavlorna utgör stamtavlor över de ätter som är inskrivna på Riddarhuset från den första kända stamfadern fram till idag.

Under ledning av riddarhusgenealogen fil. dr. Johanna Aminoff-Winberg har ättartavlorna sedan 2016 fått en välbehövlig uppdatering. Felaktigheter har korrigerats och ny information har lagts till. Till dags dato har fyra delar av fem utkommit: Ättartavlor I A–D (2017), II E–H (2018), III I–P (2019) och IV Q–S (2021). Ättartavlorna del IV von Qvanten – Sölvverarm utkom i maj i år. Arbetet med den sista delen T–Ö har inletts. ■

Johanna Aminoff-Winberg, riddarhusgenealog

Foto: Ralf Åström, Finlands Riddarhus.

Beställning av Ättartavlorna och
Adelskalendern görs via
e-post: amanuens@riddarhuset.fi
telefon: +358 10 411 72 64.

Vår vän Johan Nordenfalk

EFTERSOM VI UNDERTECKNADE vardera beklätt ordförandeposten för den finska riddarhusdirektionen med Johan Nordenfalk som vår motsvarighet i Sverige har vi ett eget perspektiv på vår kollega – en sann Finlandsvän, en härlig jaktkamrat. Denna minnesruna kunde vara ett perspektiv från en institution som är en direkt men liten avknoppning av Sveriges Riddarhus. Men så är det inte. I stället handlar det om ett långt vänskapsband, med ofta återkommande trevlig samvaro. Abrupt och hänsynslöst bröts den av den nu grasserande pandemin som dödligt drabbade Johan. Vi saknar vår glada, dynamiska kamrat och kollega – han delade våra värderingar och våra intressen i de centralaste delarna av våra liv.

Finlands och Sveriges Riddarhus har alltid haft goda och nära relationer, inte minst med anledning av att ungefär 200 svenska ätter också har immatrikulerats på Finlands Riddarhus sedan 1818. Johan Nordenfalk förde det konkreta samarbetet till en ny nivå. Med värme och entusiasm ledde han en expedition som skulle, efter mellanlandning i Helsingfors, bege sig till Sankt Petersburg för att utröna vad som måhända fanns kvar av rysk adel där. Både den svenska och den finska riddarhusdirektionen var representerad.

Kommunismen hade fallit och historien före Lenin var inte längre tabu. Utan att vara rädd för KGB kunde man återta sina familjenamn. Bellmansällskapet eller som det officiellt också hette, Svenska klubben, var högkvarteret. Här samlades man tidigare under täckmantel av nationellt och kulturellt samarbete. Prins Gagarin, greve Schlippenbach, madam Tolstoy och herr Pistolekors – alla förstod vad Johan och vi andra från de två riddarhusdirektionerna stod för och de omfamnade oss med den hjärtlighet ryssarna är så kända för. Äntligen blev de på riktigt erkända och inte klandrade för att deras far- eller farföräldrar blivit kvar och gömt sig. Utan Johans initiativ hade denna hjärtliga kontakt aldrig uppstått. Vår förhoppning är att samarbetet fortsätter. Den nuvarande atmosfären är bistrare. Historieskrivningen förvanskas planmässigt.

För Johan var samarbete för att förstärka kunskap och respekt för kulturtraditioner inte landsbunden. Med dynamisk vänlighet fick han alla att förstå att vårt kulturarv

måste vårdas för att kunna upprätthållas. Det görs bäst vänner emellan. Det personliga engagemanget är ovärderligt för ett varaktigt samarbete och var så typiskt för Johan.

De många vännerna i Finland såg i Johan en skicklig förkämpe för jordägarnas privata äganderätt. Inte bara i våra länder utan även inom EU. För att få den befäst, måste intressebevakningen föras utgående från Bryssel. *European Landowners* och dess stödorganisation *Friends of The Countryside* är i sin nuvarande form, som intressebevakare, i mycket Johans skapelse. Efter hans dynamiska ordförandeskap var det en tacksam uppgift för Karl Grotenfelt att efterträda sin goda vän.

Det är få förunnat och mycket talande att på sin 80-årsdag som present få en bok där vänskap och tacksamhet för en strålände insats så enstämmigt uttalas. Vänboken till Johan var en manifestation av allas uppskattning. Den måste ha glatt mottagaren oändligt mycket. Härligt att han fick uppleva det.

För oss, före detta kolleger, är detta tillfälle att visa vår hedersbetygelse ett privilegium som vi är tacksamma för. Hans ideal och hans exempel har uppmuntrat och sporrat oss i vår respektive verksamhet. Det finns ingenting värdefullare en vän kan ge. ■

Karl Grotenfelt och Fredrik Rosenlew, tidigare ordföranden i Finlands riddarhusdirektion

Johan Nordenfalk 1934–2020.

Foto: Clas-Göran Carlsson.

Kultur

på Riddarhuset våren 2022

FÖREDRAG · UTSTÄLLNING · KONserter

Föredrag FRI ENTRÉ

18 JANUARI kl. 18.00–19.00

Adelskalendern – historia och nutid

Tre föredrag om adelns matrikel

25 JANUARI kl. 18.00–19.00

Entreprenörernas entreprenör. Om universalgeniet

Christopher Polhem

Michael H. Lindgren, fil. dr, civ. ing.

8 FEBRUARI kl. 18.00–19.00

Två sorters värme på 1700-talet: Eva De la Gardie, Carl Johan Cronstedt och Kungl. Vetenskapsakademien

Karl Grandin, professor och vetenskapshistoriker vid Kungl. Vetenskapsakademien

Prisämnen som problemlösare – Kungl. Patriotiska Sällskapet i folkbildningens och entreprenörskapets tjänst under 1700-talet

Christina von Arbin, vice ordförande för Kungl.

Patriotiska Sällskapet

8 MARS kl. 18.00–19.00

Nio kvinnliga pionjärer

Eva-Karin Gyllenberg, journalist och författare

15 MARS kl. 18.00–19.00

1800-talets industrinillen och entreprenörer – exemplet

Theodor Adelswärd

Anders Johnson, skriftställare

5 APRIL kl. 18.00–19.00

Riddarna och deras värld

Charlotte Borgerud, historiker

26 APRIL kl. 18.00–19.00

Tyrannen och adeln. Om Karl XII och hans tid

Magnus Västerbro, författare och historiejournalist i samtal med fil. dr. Åsa Karlsson

INFORMATION & BILJETTER

För information om evenemang, biljetter och öppettider, besök Riddarhusets hemsida. Riddarhuspalatset är inte tillgänglighetsanpassat.

Med reservation för ändringar.

www.riddarhuset.se • Tel. 08-723 39 90

Afternoon Tea

27 MARS kl. 12.00 & 14.00

Afternoon Tea och visning av Riddarhuset

Utställning

Entreprenörer – historia, samtid, framtid

Om adliga innovatörer och företagare under 400 år.

Konserter

10 DECEMBER 2021 kl. 19.00

Händels Messias

Drottningholms Barockensemble & Hjorthagens

Vokalensemble

12 DECEMBER 2021 kl. 15.00 & 18.00

Lucia- och julkonsert

Sollentuna Goss- och Diskantkör

27 JANUARI kl. 19.00

La forza delle stelle – Stjärnornas makt. Alessandro

Stradellas sällan framförda serenata

Finska barockorkestern

6 FEBRUARI kl. 14.00

Riddarjazzen

Den 22:a upplagan av en klassisk jazzdag

4 MARS kl. 19.00

Memory and Time. Sånger från nutidens riddarsagor

i film, TV och spel

Sabina Zweigacker

5 MAJ kl. 19.00

Marinen 500 år. Festmusik i adlig dräkt

Karlbergs Musikkår

15 MAJ kl. 16.00

Begär i ton och ord. Janáček möter Tolstoj

Stråkkvartetten HYMM och skådespelaren

Hannes Meidal

MAT & DRYCK

Riddarhusets Catering erbjuder ett härligt utbud av dryck, smörrebröd och bakverk i samband med föredrag och konserter. Vid konserter har serveringen öppet en timme innan evenemanget börjar och i pausen. Under föredragskvällar är serveringen öppen en timme före föredraget och en timme efter.

